

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
იურიდიული ფაკულტეტი

სამართლის ჟურნალი

№1, 2019

უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

UDC (უაკ) 34(051.2)
ს-216

მთავარი რედაქტორი

ირაკლი ბურდული (პროფ., თსუ)

სარედაქციო კოლეგია:

ჭ ლევან ალექსიძე (პროფ., თსუ)
გიორგი დავითაშვილი (პროფ., თსუ)
ავთანდილ დემეტრაშვილი (პროფ., თსუ)
ბესარიონ ზოიძე (პროფ., თსუ)
თევდორე ნინიძე (პროფ., თსუ)
ნუგზარ სურგულაძე (პროფ., თსუ)
პაატა ტურავა (პროფ., თსუ)
ლადო ქანტურია (პროფ., თსუ)
ნათია ჩიტაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)
ლელა ჯანაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)
გიორგი ხუბუა (პროფ., თსუ)
ლაშა ბრეგვაძე (თ. წერეთლის სახ. სახელმწიფოსა და
სამართლის ინსტიტუტის დირექტორი)
გუნთერ ტოიბნერი (პროფ., ფრანკფურტის უნივერსიტეტი)
ბერნდ შუნემანი (პროფ., მიუნხენის უნივერსიტეტი)
იან ლიდერი (პროფ., ფრაიბურგის უნივერსიტეტი)
ხესე ანტონიო სეოანე (პროფ., ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)
კარმენ გარსიმარტინი (პროფ., ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)
არტაკ მკრტიჩიანი (პროფ., ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

*გამოცემულია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
საუნივერსიტეტო საგამომცემლო საბჭოს გადაწყვეტილებით*

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
გამომცემლობა, 2020

ISSN 1987-7668

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მატერიალურსისხლისსამართლებრივი საკითხების რეგულირების ცალკეული ასპექტები

წინამდებარე სტატიაში განხილულია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსით მატერიალურსისხლისსამართლებრივი საკითხების რეგულირების ცალკეული ასპექტები: არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინების მნიშვნელობა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში; ის საკანონმდებლო ხარვეზები, რომელიც ხელს უშლის არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების განხორციელებას; არასრულწლოვნის სასჯელის მიზნები, მათი ურთიერთმართება და მნიშვნელობა როგორც სასჯელის ზომის განსაზღვრის, ისე მისი შეფარდების დროს. სტატიაში ყურადღებაა აგრეთვე გამახვილებული არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში თანაზომიერების პრინციპის მნიშვნელობაზე, არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის პიროვნების გათვალისწინების აუცილებლობაზე, არასრულწლოვანთა მიმართ გამოსაყენებელ სასჯელებზე, მათი შეფარდების საკანონმდებლო რეგულირებაზე, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში აღდგენითი მართლმსაჯულების ღონისძიებების (განრიდების და მედიაციის) გამოყენების წესსა და მნიშვნელობაზე აღზრდაზე ორიენტირებულ არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში.

საკვანძო სიტყვები: არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება, არასრულწლოვნის სასჯელები, არასრულწლოვნის სასჯელის მიზნები, თანაზომიერების პრინციპი, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები, განრიდება და მედიაცია.

1. შესავალი

საქართველომ 2015 წლის 12 ივნისს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ახალი კოდექსი მიიღო, რომელიც არეგულირებს არასრულწლოვანთა მიმართ მართლმსაჯულების განხორციელებასთან დაკავშირებულ საკითხებს. სანამ საქართველო არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსს მიიღებდა, აღნიშნულ საკითხებს საქართველოს მატერიალური სისხლის სამართლის კოდექსი არეგულირებდა, რომელშიც ცალკე კარი იყო გათვალისწინებული არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე, კერძოდ, არასრულწლოვანთა მიმართ გამოსაყენებელ სასჯელებზე, სასჯელის დანიშვნაზე, სასჯელისაგან და სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლებაზე.

მას შემდეგ, რაც საქართველომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი მიიღო, აღნიშნული კოდექსით წესრიგდება არა მხოლოდ მატერიალურსისხლისსამართლებრივი, არამედ ასევე საპროცესო სისხლისსამართლებრივი და სასჯელის აღსრულებასთან დაკავშირებული საკითხები. თუმცა, მოცემულ წერილში განხილული იქნება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მატერიალურსისხლისსამართლებრივი ასპექტები, რომლებიც განსაკუთრებულ ინტერესს იძენს არა მხოლოდ იმის გათვალისწინებით, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკითხების კვლევას საქართველოში დიდი ხნის ისტორია არ გააჩნია, არამედ იმიტომაც, რომ შეიძლება წარმოადგენდეს განსხვავებული ინტერპრეტაციის საგანს.

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი, სამართლის დოქტორი, თინათინ წერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომელი.

2. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვა

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის პირველი მუხლის თანახმად, კოდექსის მიზნად მიჩნეულია პროცესში არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვა, კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაცია. გარდა ამისა, კოდექსის მიზნად მიჩნევა არასრულწლოვანი დაზარალებულისა და არასრულწლოვანი მონმის უფლებათა დაცვა, არასრულწლოვანი დაზარალებულისა და არასრულწლოვანი მონმის მეორეული ვიქტიმიზაციის და ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება, მართლწესრიგის დაცვა. როგორც მოცემული დებულებიდან ირკვევა, კანონმდებელი კოდექსის მიზნებს შორის პირველ ადგილზე აყენებს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვას, კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციას, რაც აღნიშნული ინტერესის, საჯარო ინტერესებთან შეფარდებით, უპირატეს მნიშვნელობაზე მეტყველებს. ეს ბუნებრივია, ვინაიდან არასრულწლოვნის მიმართ გამოსაყენებელ სისხლისსამართლებრივ სანქციას აღმზრდელობითი ფუნქცია აქვს, განსხვავებით სრულწლოვანი მსჯავრდებულის მიმართ გამოსაყენებელი სასჯელისგან, რომელიც, დამნაშავის რესოციალიზაციის გარდა, სამართლიანობის აღდგენას და გენერალურ პრევენციასაც ემსახურება.

თუ რა მოიაზრება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობაში, განმარტებულია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მე-3 მუხლში, რომლის თანახმადაც, იგი გულისხმობს არასრულწლოვნის უსაფრთხოების, კეთილდღეობის, ჯანმრთელობის დაცვის, განათლების, განვითარების, რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციისა და სხვა ინტერესებს, რომლებიც, საერთაშორისო სტანდარტებისა და არასრულწლოვნის ინდივიდუალური მახასიათებლების შესაბამისად, მისი აზრის გათვალისწინებით განისაზღვრება. არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესი გულისხმობს მართლმსაჯულებისთვის ტრადიციულად დამახასიათებელი დამნაშავის დასჯის მიზნის შეცვლას რეაბილიტაციისა და აღდგენითი მართლმსაჯულების მიზნით¹. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის გამოხატულებად უნდა იქნეს მიჩნეული არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსით გათვალისწინებული განრიდება-მედიაციის ღონისძიების გამოყენების ფართო შესაძლებლობა.

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვაზე საუბრისას ჩნდება კითხვა, მის განხორციელებასთან დაკავშირებით რაიმე ხარვეზს ხომ არ შეიცავს ქართული კანონმდებლობა. ლიტერატურაში გამოთქმული შეხედულებით, არასრულწლოვნის ქეშმარიტი ინტერესის განხორციელებას ხელს არ უწყობს შეჯიბრებითი სისხლის სამართლის პროცესი, რომელსაც ქართული სისხლის სამართლის კოდექსი ითვალისწინებს, ვინაიდან დასახელებული პროცესუალური პრინციპი მოსამართლეს ზღუდავს მხარეთა შეთანხმებით კითხვების დასმაში და მტკიცებულებების მოპოვებაში. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებთან შეუთავსებლად მიიჩნევა აგრეთვე საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტი², რომლის გამოყენების შესაძლებლობასაც უშვებს საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი (მაგალითად, 71-ე მუხლის მე-2 ნაწილი).

¹ ჰამილტონი ქ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკანონმდებლო რეფორმის სახელმძღვანელო მითითებები, ქართული თარგმანი, ბავშვთა სამართლებრივი ცენტრი და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვთა ფონდი („იუნისეფი“), თბ., 2011, 34.

² შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მე-2 გამოც., თბ., ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 76-77; შალიკაშვილი მ., შენიშვნები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსთან დაკავშირებით, „კრიმინოლოგიის ჟურნალი“, №1, 2016, 79.

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტის გამოყენება გაუმართლებელია. გერმანულ არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში, სრულწლოვანთა სისხლის სამართლისგან განსხვავებით, საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტის გამოყენება დაუშვებლადაა მიჩნეული. გერმანული არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი არ ითვალისწინებს საპროცესო შეთანხმების საკანონმდებლო რეგულირებას. თუ გერმანული სისხლის სამართლის პროცესი სრულწლოვანების მიმართ საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტს იცნობს, აღნიშნული ინსტიტუტი არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლისთვის უცხო სხეულად განიხილება³.

3. არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა სასჯელის მიზნები

საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის 65-ე მუხლი არასრულწლოვანისთვის დანიშნული სასჯელის მიზნებად ასახელებს არასრულწლოვანის რესოციალიზაციარეაბილიტაციას და ახალი დანაშაულის თავიდან აცილებას, ხოლო სამართლიანობის აღდგენას საერთოდ არ ითვალისწინებს. მაშინ, როცა არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის მიმართ გამოსაყენებელი სასჯელი უპირატესად აღმზრდელობით ფუნქციას უნდა ასრულებდეს, ჩნდება კითხვა, ასეთ შემთხვევაში სასჯელის მიზანს შეიძლება თუ არა წარმოადგენდეს სამართლიანობის აღდგენა.

თანამედროვე სისხლის სამართალი პრევენციული სისხლის სამართალია და, სამართლიანობის აღდგენაზე მეტად, დანაშაულის თავიდან აცილებასა და დამნაშავის რესოციალიზაციაზეა ორიენტირებული, მაგრამ სრულწლოვანი მსჯავრდებულის მიმართ ზოგჯერ სამართლიანობის აღდგენა სასჯელის მეტად მნიშვნელოვან მიზნად ითვლება. თუმცა, საკითხავია, სამართლიანობის აღდგენა არის თუ არა სასჯელის ერთ-ერთი მიზანი არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალშიც.

სრულწლოვანთა სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების ისტორიაში ყოფილა შემთხვევები, როდესაც სასჯელის დანიშვნის ლეგიტიმაციის საფუძვლად დასახელდა სამართლიანობის აღდგენა და არა დანაშაულის თავიდან აცილება ან დამნაშავის რესოციალიზაცია. მაგალითად, გერმანიაში ნაციონალ-სოციალისტების გასამართლება დანაშაულის ჩადენიდან დიდი ხნის შემდეგ, როცა აღნიშნულ პირთაგან ახალი დანაშაულის ჩადენა ნაკლებად იყო მოსალოდნელი. მსჯავრდებულთა გასამართლების აღნიშნულ შემთხვევაში დანიშნული სასჯელის მიზნებიდან გამომრიცხა როგორც დანაშაულის პრევენცია, ისე დამნაშავის რესოციალიზაცია, ხოლო სამართლიანობის აღდგენა სასჯელის გამოყენების ერთადერთ ლეგიტიმურ საფუძვლად დასახელდა⁴. მაგრამ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში შეუძლებელია, სამართლიანობის აღდგენა წარმოადგენდეს სასჯელის უპირველეს მიზანს.

არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის ყველა რეგულირებას, ახალი დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის შეფარდებას აღმზრდელობითი თვალთახედვა უდევს საფუძვლად, ამიტომ არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალს – აღმზრდელობით სისხლის სამართალს (*Erziehungsstrafrecht*), ხოლო ამ უკანასკნელს მოქმედი პირის სისხლის სამართალს (*Täterstrafrecht*) უწოდებენ, რაც კონტრასტშია ქმედების სისხლის სამართალთან⁵. მაშასადამე, ზრდასრულებისადმი საუბარია დასჯაზე, ხოლო არასრულწლოვანების მიმართ – აღზრდაზე⁶.

³ *Streng F.*, *Jugendstrafrecht*, 4 Aufl., Heidelberg, 2016, 121-122, §7 VII Rn. 241; *Ostendorf H., Drenkhahn K.*, *Jugendstrafrecht*, 9 Aufl., Baden-Baden, 2017, 64, II 5, Rn. 57.

⁴ *Roxin C.*, *Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I*, 4 Aufl., München, 2006, 88, §3 Rn. 44.

⁵ *Streng F.*, *Jugendstrafrecht*, 4 Aufl., Heidelberg, 2016, 9, §1 III Rn. 15.

⁶ *შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ.*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მე-2 გამოც., თბ., ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 127.

ახალგაზრდა ადამიანები (მოზრდილები) იმყოფებიან ბავშვობასა და ზრდასრულობას შორის როლების ცვლილების სტადიაზე. ამავდროულად, ახალგაზრდობა არ არის მხოლოდ სტატუსი. ახალგაზრდობის ფაზამ თანამედროვე პერიოდში დამოუკიდებელი მდგომარეობის მნიშვნელობა შეიძინა. ახალგაზრდობის ფაზაში ადამიანები მარტივად ხვდებიან ისეთ ველზე, რომელიც სოციალიზაციის პროცესს აძნელებს. ისინი არსებულ სოციალურ და სამართლებრივ წესრიგს უნდა შეეწყონ. ეს კი მოითხოვს როგორც საკუთარი ქმედებისუნარიანობის, ისე იმ წესების გამოცდას, რომელიც ზრდასრულებში მოქმედებს და ქმედების განმსაზღვრელია. ახალგაზრდობის ფაზა დაკავშირებულია გარკვეულ სტატუსთან და ქცევის არამდგრადობასთან, რაც ცალკეული ახალგაზრდის მხრიდან დადგენილი ქცევის წესებიდან გადახვევის პოტენციალს ზრდის, რის გამოც სოციალიზაციის პროცესი რთულად მიმდინარეობს⁷, რაც გასათვალისწინებელ სავალდებულო გარემოებას წარმოადგენს სასჯელის განსაზღვრის დროს.

არასრულწლოვნის მიმართ სისხლისსამართლებრივი სასჯელის გამოყენებისას აუცილებელია, შესრულდეს სასჯელის შეფარდების წინაპირობები. ეს ეხება პასუხისმგებლობასაც. სხვაგვარად რომ ითქვას, აღზრდის საჭიროება და აღზრდის უნარი აუცილებელია. აღზრდის საჭიროების ქვეშ მოიაზრებენ დანაშაულის განმეორების საფრთხეს, რომლის დადგენაც შესაძლებელია. თუ დანაშაულის განმეორების საფრთხე არსებობს, აღზრდის მიზნით, შესაბამისი სანქციის გამოყენება ნებადართულია. წინააღმდეგ შემთხვევაში, პროცესი მცირე საფრთხის გამო შეიძლება შეწყდეს⁸.

იურიდიულ ლიტერატურაში არასრულწლოვნის სისხლის სამართლის აღმზრდელობით ფუნქციასთან დაკავშირებით სახელდება როგორც პრო, ისე კონტრარგუმენტები. პრო-არგუმენტად მიიჩნევა თვით არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კანონმდებლობის არსებობა და ფრაზები, რომელიც არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში გამოიყენება: „აღზრდა სასჯელის ნაცვლად“, „აღზრდა სასჯელის მეშვეობით“⁹.

არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის გამოყენებისას ნორმის შემფარდებელმა შეიძლება თუ არა აღმზრდელობითი თვალთახედვით იხელმძღვანელოს, დამოკიდებულია ჩადენილ დანაშაულზე. ჩადენილი დანაშაულიდან გამომდინარე, ზოგჯერ, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში აღზრდის საჭიროება არ არსებობს, ვინაიდან დანაშაული არასრულწლოვნის განვითარების მდგომარეობას მიეწერება და არა აღზრდის ნაკლებობას¹⁰. ზოგჯერ არასრულწლოვნის მიერ დანაშაულის ჩადენას საფუძვლად უდევს არასრულწლოვნის განვითარებაში არსებული პრობლემები, ხოლო რიგ შემთხვევებში წამყვან როლს ასრულებს აღზრდის ნაკლებობა. ამდენად, მნიშვნელოვანია იმის გათვალისწინება, თუ რამ განაპირობა არასრულწლოვნის მიერ დანაშაულის ჩადენა.

ახალგაზრდა ადამიანის მიერ ნორმის დარღვევა ხშირ შემთხვევაში არ წარმოადგენს დამნაშავეს აღზრდის ნაკლებობის გამოხატულებას, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, აღმზრდელობითი თვალთახედვა მიიჩნევა არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის ძირითად, უპირატესი მნიშვნელობის პრინციპად¹¹. აღმზრდელობითი თვალსაზრისი მაშინაც მიიჩნევა არასრულწლო-

⁷ Laubenthal K., Baier H., Nestler N., Jugendstrafrecht, 2 Aufl., Heidelberg, 2010, 2, §1 Rn. 3.

⁸ Ostendorf H., Drenkhahn K., Jugendstrafrecht, 9 Aufl., Baden-Baden, 2017, 142, V 3, Rn. 175.

⁹ იქვე, 59, II 4, Rn. 51.

¹⁰ იქვე, 59, II 4, Rn. 52.

¹¹ Laubenthal K., Baier H., Nestler N., Jugendstrafrecht, 2 Aufl., Heidelberg, 2010, 2, §1 Rn. 4; Diemer H., Schatz H., Sonnen B. -R., Jugendgerichtsgesetz, 7 Aufl., Heidelberg, 2015, 157, §17 Rn. 22; BGH GA, 1982, 554.

ვანთა მართლმსაჯულებაში უპირატეს მიზნად, როცა არასრულწლოვანს სასჯელი მხოლოდ ბრალის ხარისხის გამო ეფარდება¹². გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის უზენაესი სასამართლო თავის გადაწყვეტილებაში მიუთითებს „აღზრდის პრიმატზე“, როგორც „არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის ყველა რეგულირების ბაზისზე“. აღნიშნულთან დაკავშირებით მიუთითებენ არასრულწლოვნის მიმართ გამოსაყენებელი სასჯელის ზედა ზღვრის განსაზღვრაზეც¹³.

არასრულწლოვნისთვის სასჯელის შეფარდების დროს აღმზრდელობითი თვალთახედვის უპირატესი რანგის მიუხედავად, დაუშვებლად მიიჩნევა სასჯელის ბრალთან თანაზომიერების მოთხოვნის დარღვევა, რაც იმას გულისხმობს, რომ აღმზრდელობითი თვალსაზრისის გათვალისწინება იქამდეა დასაშვები, სანამ არ მოხდება ბრალისთვის, როგორც ზედა ზღვრისთვის გადამეტება¹⁴. ერთი მხრივ, დაუშვებლად მიიჩნევა აღზრდის მნიშვნელობის დაკნინება უბრალო მიზანშეწონილობის თვალსაზრისამდე, ხოლო მეორე მხრივ, სასჯელის ზომა ვერ გამართლება აღმზრდელობითი თვალსაზრისით, თუ იგი ბრალთან შეუსაბამოა.

არასრულწლოვნის მიმართ აღმზრდელობითი თვალთახედვით სანქციის გამოყენებისას მონმდება ვარგისიანობის, აუცილებლობის და თანაზომიერების კრიტერიუმები. იმ პრინციპის მიხედვით, რომლითაც აღზრდა პირველ რანგს იკავებს, პასუხი უნდა გაეცეს კითხვას იმასთან დაკავშირებით, არასრულწლოვნის მიერ დანაშაულის ჩადენა წარმოადგენს თუ არა ნორმის დასწავლის პროცესში ხელის შეშლის გამოხატულებას, თუ არასრულწლოვნის ნორმალური განვითარების ხელშეშლის შედეგია. აღზრდაზე ორიენტირებული რეაქციის საჭიროება მაშინ არსებობს, როცა სახეზეა ნორმის დასწავლის პროცესში დარღვევები. ასეთ რეაქციად მიიჩნევა აღმზრდელობითი ხასიათის ღონისძიებები. მეორე ეტაპად მონმდება სანქციის ვარგისიანობა მიზნის მისაღწევად¹⁵.

როდესაც საუბარია არასრულწლოვანთა აღმზრდელობით სისხლის სამართალზე, ჩნდება კითხვა, არასრულწლოვნის სასჯელი ასრულებს თუ არა ასეთ ფუნქციას მაშინ, როცა საქმე ეხება სასჯელის არა შემსუბუქებას, არამედ გამკაცრებას? როგორც ლიტერატურაში მიუთითებენ, სასჯელის აღმზრდელობითი ფუნქცია შეიძლება დასაბუთდეს სასჯელის გამკაცრების დროსაც¹⁶. აღმზრდელობითი თვალსაზრისის გათვალისწინებით სასჯელის დანიშვნა არ გულისხმობს სასჯელის კონკრეტულ ზომას, არამედ სასჯელის ფარგლებს, რომელშიც კონკრეტული ზომის სასჯელი განისაზღვრება ისე, რომ მსჯავრდებულის აღზრდას, რესოციალიზაცი-არეაბილიტაციას ხელი შეეწყოს.

არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალი არის არასრულწლოვანთა ადეკვატური პრევენციული სისხლის სამართალი, რომელიც წინა პლანზე აყენებს პოზიტიურ ინდივიდუალურ პრევენციას (აღმზრდელობითი სანქციები), და არა ნეგატიურ ინდივიდუალურ პრევენციას (ინდივიდუალური გაფრთხილება/დაშინება). არასრულწლოვანთა სასჯელის მიზანია ლეგალური ქმედება, საშუალება კი უნდა იყოს შეძლებისდაგვარად აღმზრდელობითი. სრულწლოვანთა სისხლის სამართალში ამას ტრადიციულად უწოდებენ რესოციალიზაციას¹⁷.

¹² Strafverteidiger (StV), 1994, 599; Strafverteidiger (StV), 2001, 178.

¹³ BGHSt, 36, 42; BGH, NStZ 2002, 207.

¹⁴ Eisenberg U., Jugendgerichtsgesetz, 20 Aufl., München, 2018, 305, §17 Rn. 4.

¹⁵ Meier B. -D., Rössner D., Trüg G., Wulf R. (Hrsg.), Jugendgerichtsgesetz, 2 Aufl., Baden-Baden, 2014, 92, §5 Rn. 19-20.

¹⁶ Ostendorf H., Drenkhahn K., Jugendstrafrecht, 9 Aufl., Baden-Baden, 2017, 59, II 4, Rn. 52.

¹⁷ იქვე, 60, II 4, Rn. 53.

მიუხედავად იმისა, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში როგორც სასჯელის დანიშვნა, ისე სასჯელის აღსრულება აღმზრდელობითია, სასჯელი მაინც არ არის მოკლებული რეპრესიულ ეფექტს. სასჯელმა, ჩადენილი უმართლობის გამო, დამნაშავეს ტკივილი უნდა მიაცენოს¹⁸.

საქმე ეხება სრულწლოვან თუ არასრულწლოვან მსჯავრდებულს, სასჯელი – ტკივილად¹⁹, ხოლო სასჯელის შეფარდება ტკივილის მიყენებად²⁰ განიმარტება, რაც სასჯელის ბუნებიდან გამომდინარეობს და იგი უცვლელად რჩება ნებისმიერი ასაკის მსჯავრდებულის მიმართ. სასჯელი თავისთავად იწვევს მსჯავრდებულის უფლების შეზღუდვას, რაც ტკივილთანაა დაკავშირებული. მსჯავრდებულისთვის ტკივილის მიყენება არის არა სასჯელის მიზანი, არამედ თანამდევნი შედეგი.

არასრულწლოვნის სასჯელი, პირველ რიგში, ორიენტირებული უნდა იყოს დამნაშავეზე და დამნაშავეს რესოციალიზაციაზე, მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ დანაშაულებრივი ქმედება და მისი სიმძიმე კარგავს თავის მნიშვნელობას. არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში, როგორც სპეციალურ ლიტერატურაში მიუთითებენ, დამნაშავეს და მისი რესოციალიზაციის შემდეგ, სასჯელი ქმედებასა და სამაგიეროს მიზღვაზეა (*Vergeltung*) ორიენტირებული²¹, რაც იმას ნიშნავს, რომ სამაგიეროს მიზღვა მეორე ადგილს იკავებს და არ არის სასჯელის პირველადი მიზანი. აქვე უნდა ითქვას ის, რომ როცა საუბარია არასრულწლოვნის სასჯელით სამაგიეროს მიზღვაზე, მხედველობაშია სამართლიანი სამაგიეროს მიზღვა, რომელიც განსხვავდება შიშველი შურისძიებისგან. არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში სამაგიეროს მიზღვა შიშველ შურისძიებად რომ ვერ იქნება გაგებული, ამაზე მეტყველებს თუნდაც ის, რომ იგი სასჯელის პირველად მიზნად არ მიიჩნევა. თუ სამაგიეროს მიზღვა გაგებული იქნებოდა შიშველ შურისძიებად, სასჯელის პირველად მიზნად ვერ დასახელდებოდა დამნაშავეს რესოციალიზაცია. შიშველი შურისძიების პირობებში დამნაშავეს რესოციალიზაცია არათუ ვერ იქნება სასჯელის პირველადი მიზანი, არამედ მისი ადგილი საერთოდ არ დარჩება სასჯელის მიზნებს შორის.

მართალია, არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალს აღმზრდელობით სისხლის სამართალდაც ახასიათებენ, მაგრამ არასწორი იქნებოდა მისი არსებობის გამართლება მხოლოდ აღმზრდელობითი თვალთახედვით²². ზოგიერთი ავტორი სწორად მიუთითებს, რომ არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალი არის არა აღმზრდელობითი სამართალი, არამედ სისხლის სამართალი. მართალია, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში მონაწილეობენ სპეციალიზებული პირები (პროკურორები, მოსამართლეები, ადვოკატები), მაგრამ ისინი არ არიან აღმზრდელები²³. არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში აღზრდა გაიგება, როგორც ახალგაზრდების თანაზომიერი სპეციალური პრევენცია²⁴. იმისთვის, რომ აღნიშნული მიზანი იქნეს მიღწეული,

¹⁸ Schöch H., in: Meier B. -D., Rössner D., Schöch H., Jugendstrafrecht, 3 Aufl., München 2013, 215, §11 Rn. 1.

¹⁹ Albrecht P. -A., Spezialprävention angesichts neuer Tätergruppen, ZStW, 1985, 833; Jescheck H. -H., Weigend Th., Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil, 5 Aufl., Berlin, 1969, 65; Kargl W., Friede durch Vergeltung, Über den Zusammenhang von Sache und Zweck im Strafbegriff, GA, 1998, 60-61; Pawlik M., Person, Subjekt, Bürger, Zur Legitimation von Strafe, Berlin, 2004, 15.

²⁰ კრისტო ნ., ტკივილის საზღვრები, სასჯელის როლი სასჯელალსრულების პოლიტიკაში, პირველი ქართული გამოცემა, ქართულ-ნორვეგიული კანონის უზენაესობის ასოციაცია, თბ., 2017, 13.

²¹ Schöch H., in: Meier B. -D., Rössner D., Schöch H., Jugendstrafrecht, 3 Aufl., München 2013, 217, §11 Rn. 5.

²² Streng F., Jugendstrafrecht, 4 Aufl., Heidelberg, 2016, 9, §1 III Rn. 16.

²³ Laubenthal K., Baier H., Nestler N., Jugendstrafrecht, 2 Aufl., Heidelberg, 2010, 3, §1 Rn. 4.

²⁴ იქვე, 3, §1 Rn. 5.

აუცილებელია არასრულწლოვნისთვის თანაზომიერი სტრატეგიის შერჩევა, რომელიც ცალკეულ არასრულწლოვანთა სოციალიზაციის მოთხოვნებს პასუხობს²⁵.

არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალი, როგორც ნამდვილი სისხლის სამართალი, მეტად მნიშვნელოვან ფუნქციას ასრულებს, რაც საზოგადოების ღირებულებებისა და ნორმების განმტკიცების გზით სამართლებრივი მშვიდობის დაცვაში მდგომარეობს²⁶.

არასრულწლოვანი მსჯავრდებულისთვის დასანიშნი სასჯელი აღმზრდელობითია, თუმცა იგი მაინც არ ითვლება სასჯელის ლეგიტიმაციის საკმარის საფუძვლად. როგორც სპეციალურ ლიტერატურაში ავტორთა ერთი ნაწილი მიუთითებს, არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის სასჯელის უპირველესი მიზანია ბრალის გამოსყიდვა (*Schuldausgleich*) და საზოგადოების დაცვა ახალი დანაშაულისგან. თუმცა, აქ იგულისხმება უსაფრთხოების დაცვა და არა გენერალური პრევენცია²⁷. თუ ავტორთა ერთი ნაწილისთვის უპირატესი აღზრდის თვალსაზრისია, ავტორთა მეორე ნაწილი პირველ ადგილზე ბრალის გამოსყიდვას ასახელებს.

გერმანიის მართლმსაჯულებაში ჩამოყალიბებული პოზიციის მიხედვით, აღმზრდელობითი თვალთახედვა და ბრალის გამოსყიდვა ერთმანეთთან შესაბამისობაშია, ვინაიდან დამნაშავის ხასიათი და პიროვნული სახე, რომელიც ქმედებაშია გამოხატული, არა მხოლოდ აღზრდის საჭიროებისთვის, არამედ, აგრეთვე, ბრალის შესაფასებლადაც არის მნიშვნელოვანი. სასჯელის დამამძიმებელი გარემოებები არა მხოლოდ ბრალის მოცულობის განსაზღვრისთვის არის მნიშვნელოვანი, არამედ, აგრეთვე, აღზრდის საჭიროებასაც მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს²⁸. აღნიშნული შეხედულების მიხედვით, სასჯელი აღზრდის თვალსაზრისით მაშინ იძლევა შედეგს, როცა ის არის ბრალის თანაზომიერი²⁹.

არასრულწლოვნისთვის სასჯელის შეფარდება ემსახურება თუ არა ბრალის სამართლიან გამოსყიდვას, საკამათოდ მიიჩნევა. თუ ავტორთა ნაწილი არასრულწლოვნისთვის სასჯელის შეფარდების მიზნებიდან ბრალის გამოსყიდვას არ გამოორიცხავს, მეორე ნაწილი საწინააღმდეგო დასკვნამდე მიდის და აღნიშნავს, რომ, სრულწლოვნისგან განსხვავებით, არასრულწლოვანთა მიმართ სასჯელის დანიშვნის მიზანი არ არის ბრალის სამართლიანი გამოსყიდვა³⁰.

მიუხედავად არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის აღმზრდელობითი ფუნქციისა, ბრალი მაინც მეტად მნიშვნელოვან როლს თამაშობს სასჯელის ზომის განსაზღვრაში. არა მხოლოდ სრულწლოვანთა, არამედ, აგრეთვე, არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში ბრალი განიხილება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის წინაპირობად³¹. ბრალი არის არა მხოლოდ სასჯელის შეფარდების საფუძველი, არამედ, აგრეთვე, სასჯელის ზომის განსაზღვრის მნიშვნელოვანი ფაქტორი. მასზეა დამოკიდებული სასჯელის ზომის განსაზღვრა³². ბრალთან დაკავშირებით მხედველობაში მიიღება ასაკი, მაგრამ მხოლოდ ასაკით არ შემოიფარგლება და სხვა გარემოებებიც იძენს ამ მხრივ ყურადღებას (თუნდაც, ფსიქიკური მდგომარეობა).

ბრალის, როგორც სასჯელის დანიშვნის დროს გასათვალისწინებელი გარემოების, შეფასებისას მხედველობაში მიიღება დამნაშავის პიროვნული სახე და ქცევა, რომელსაც ფაქტობ-

²⁵ Laubenthal K., Baier H., Nestler N., *Jugendstrafrecht*, 2 Aufl., Heidelberg, 2010, 3, §1 Rn. 5.

²⁶ Streng F., *Jugendstrafrecht*, 4 Aufl., Heidelberg, 2016, 9, §1 III Rn. 16.

²⁷ Schöch H., in: Meier B. -D., Rössner D., Schöch H., *Jugendstrafrecht*, 3 Aufl., München, 2013, 215-216, §11 Rn. 1.

²⁸ Strafverteidiger (StV), 2009, 93.

²⁹ Streng F., *Der Erziehungsgedanke im Jugendstrafrecht*, ZStW, 1994, 72.

³⁰ Meier B. -D., Rössner D., Trüg G., Wulf R. (Hrsg.), *Jugendgerichtsgesetz*, 2 Aufl., Baden-Baden, 2014, 244, §18 Rn. 10.

³¹ იქვე, 63, §3 Rn. 1.

³² იქვე, 245, §18 Rn. 11.

რივად ჰქონდა ადგილი. აღნიშნული კი იმაზე მიუთითებს, რომ ბრალის ხარისხის განსაზღვრაში მონაწილეობს ქმედების შინაგანი მხარე (მაგალითად, დანაშაულის მოტივაცია) და არა ობიექტური, გარეგნული ხდომილება³³. სასჯელის დანიშვნის დროს ასევე მხედველობაში მიიღება შეზღუდული შერაცხადობა, ამასთან ერთად, დანაშაულის შემდგომი ყოფაქცევა, როგორცაა დანაშაულით გამონვეული შედეგის გამოსწორების მცდელობა. ზოგიერთი ავტორი ქმედების უმართლობას მნიშვნელოვნად თვლის იმდენად, რამდენადაც იგი გამოხატავს დამნაშავის პიროვნებას და ბრალის ხარისხს³⁴. გარდა ამისა, ბრალის ხარისხის განსაზღვრისას მხედველობაში მიიღება, დამნაშავე განზრახ მოქმედებდა თუ გაუფრთხილებლობით, რაც ბრალთან მიმართებით ქმედების არაპირდაპირ მნიშვნელობაზეც მიუთითებს. თუ მოქმედება იმდენადაც მცირე მნიშვნელობისაა, რომ დანაშაულად ვერ კვალიფიცირდება, ბრალის დასაბუთება შეუძლებელი იქნება³⁵. სისხლის სამართალში როდესაც საუბარია ბრალზე, იგულისხმება დანაშაულებრივ ქმედებაში ბრალეულობა. დანაშაულებრივი ქმედების უმართლობის გარეშე ბრალი არ არსებობს. უმართლობა არის ბრალის წანამძღვარი, რაც თავისთავად ნიშნავს ქმედების კავშირს ბრალთან. გერმანიის უზენაესი სასამართლოს პოზიციით, მართალია, არასრულწლოვნისთვის სასჯელის შეფარდებისას დამნაშავის ბრალი აღმზრდელობითი თვალთახედვის გათვალისწინების შემდეგ მეორე ადგილს იკავებს, მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ქმედების უმართლობა გაუთვალისწინებელი რჩება. ბრალი არ არის აბსტრაქტულად გაზომვადი. ბრალის ხარისხი განისაზღვრება ქმედებასთან კავშირში. არასრულწლოვნებთან მიმართებით, მათი განვითარების დონის და პიროვნული ტიპის გათვალისწინებით, განსაკუთრებით უნდა შემოწმდეს, სამართლის წინააღმდეგ და უმართლობის სასარგებლოდ რა ზომის გადაწყვეტილება მიიღო. ამგვარად, ბრალის თანაზომირად განსაზღვრული სასჯელი აღმზრდელობით თვალსაზრისთანაც არ მოვა წინააღმდეგობაში³⁶.

ზოგადად, ბრალთან სასჯელის თანაზომიერება სასჯელის შეფარდების ზედა ზღვარია, რომლის გადაბიჯება დაუშვებელია. ბრალეული პასუხისმგებლობის კონსტიტუციური პრინციპიდან გამომდინარეობს ბრალის არათანაზომიერი სასჯელის აკრძალვა. აღნიშნული მოთხოვნა, ავტორთა ერთი ნაწილის თვალთახედვით, აღმზრდელობითი თვალსაზრისიდანაც გამომდინარეობს, ვინაიდან ბრალის არათანაზომიერი სასჯელი უსამართლოა, რაც აღზრდას ხელს უშლის, ვიდრე შესაძლებელს ხდის³⁷. აღნიშნული მოსაზრება წინააღმდეგობაში მოდის იმ შეხედულებასთან, რომელიც არასრულწლოვნის აღზრდის მიზანს პირველ რანგს ანიჭებს და არასრულწლოვნისთვის სასჯელის შეფარდებას, უპირატესად, აღმზრდელობითი თვალთახედვით ამართლებს. მოცემული მოსაზრება ეფუძნება იმ არგუმენტებს, რომ არასრულწლოვნის სასჯელიც მაინც სისხლისსამართლებრივი სასჯელია. შესაბამისად, ბრალეულ ქმედებაზე სამართლიანი სამაგიეროს მიზლის თვალსაზრისი არ შეიძლება გაუთვალისწინებელი დარჩეს³⁸. მართალია, სამართლიანი სამაგიეროს მიზლვა არ არის არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში პრიო-

³³ BGHSt 15, 226; NSTz 1996, 496; Schaffstein F., Beulke W., Swoboda S., Jugendstrafrecht, Eine systematische Darstellung, 15 Aufl., Stuttgart, 2014, 170-171, §22 Rn. 455.

³⁴ Meier B. -D., Rössner D., Trüg G., Wulf R. (Hrsg.), Jugendgerichtsgesetz, 2 Aufl., Baden-Baden, 2014, 245-246, §18 Rn. 11.

³⁵ Schaffstein F., Beulke W., Swoboda S., Jugendstrafrecht, Eine systematische Darstellung, 15 Aufl., Stuttgart, 2014, 171, §22 Rn. 455.

³⁶ BGH GA, 1982, 554.

³⁷ Brunner R., Dölling D., Jugendgerichtsgesetz, Kommentar, 13 Aufl., Berlin, Boston, 2018, 185-186, §18 Rn. 13.

³⁸ აღნიშნულთან დაკავშირებით იხ. Schaffstein F., Beulke W., Swoboda S., Jugendstrafrecht, Eine systematische Darstellung, 15 Aufl., Stuttgart, 2014, 172, §22 Rn. 458.

რიტეტული სხვა მიზნებთან შედარებით, მაგრამ აღნიშნული მიზანი მაინც ინარჩუნებს გარკვეულ მნიშვნელობას არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალშიც.

არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებით მხედველობაში მიიღება არასრულწლოვნის განვითარების მდგომარეობა, მონიფულობა, განჭვრეტის და ქმედების მართვის უნარი. არასრულწლოვანს პასუხისმგებლობა რომ დაეკისროს, უნდა იყოს საკმარისად მომწიფებული, რათა ქმედების უმართლობა შეიგნოს და ამის მიხედვით იმოქმედოს³⁹. მაშასადამე, არასრულწლოვნის პასუხისმგებლობა მოითხოვს მონიფულობის განსაზღვრულ ხარისხს, რომელიც მას ანიჭებს ქმედების აკრძალვის გაცნობიერების და მის შესაბამისად მოქმედების შესაძლებლობას⁴⁰.

როდესაც არასრულწლოვან მსჯავრდებულს თავისუფლების აღკვეთა ეფარდება, აღნიშნული სასჯელის დამაზიანებელმა შედეგებმა (თავისუფლების შეზღუდვა) მსჯავრდებულზე აღმზრდელობითი ზეგავლენა უნდა მოახდინოს⁴¹. თუ სასჯელის აღსრულება აღმზრდელობით ზეგავლენას გამოიწვევს, იგი მსჯავრდებულის ღირსებას ხელყოფს⁴². არასრულწლოვნის სასჯელს აღმზრდელობითი მიზანი აქვს, მაგრამ არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის გამოყენების აუცილებლობა ბრალის ხარისხით უნდა იყოს განპირობებული⁴³. თუ ბრალის ხარისხიდან გამომდინარე სასჯელის გამოყენება აუცილებელი არ არის, ჩადენილი დანაშაულის და მასში არასრულწლოვნის ბრალეულობის მიუხედავად, სასჯელი მაინც არ უნდა იქნეს გამოყენებული.

არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის მიმართ გამოსაყენებელი სასჯელი შეიძლება პრევენციულ მიზანს ემსახუროდეს, მაგრამ აქ, უპირველესად, კერძო პრევენცია მოიაზრება. კერძო პრევენცია რომ შეიძლება არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის სასჯელის ლეგიტიმურ მიზანს წარმოადგენდეს, ამაზე მიუთითებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსიც, სადაც სასჯელის მიზნად დამნაშავის რესოციალიზაცია სახელდება. დამნაშავის რესოციალიზაცია კი კერძო პრევენციის ასპექტია⁴⁴.

რაც შეეხება გენერალურ პრევენციას, იგი მჭიდროდაა დაკავშირებული სამართლიანობის აღდგენასთან. სამართლიანობის აღდგენა სწორედ გენერალური პრევენციისთვის იძენს უპირატეს მნიშვნელობას. იქ, სადაც არასრულწლოვნის სასჯელის მიზნებიდან სამაგიეროს მიზლვა მეორად მიზნად სახელდება, გასაგებია, თუ გენერალური პრევენცია რა როლს შეიძლება ასრულებდეს არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში.

როგორც ცნობილია, გენერალური პრევენცია იყოფა ნეგატიურ და პოზიტიურ გენერალურ პრევენციად. ნეგატიური გენერალური პრევენცია ანუ სხვათა დაშინება, არანაირ როლს არ ასრულებს არასრულწლოვნისთვის სასჯელის ზომის განსაზღვრისა და სასჯელის დანიშვნის დროს, ვინაიდან იგი არ ითვალისწინებს არასრულწლოვნის ინტერესებს⁴⁵.

არასრულწლოვნისთვის სასჯელის დანიშვნის დროს ნეგატიური გენერალურპრევენციული თვალთახედვის გათვალისწინების დაუშვებლობასთან დაკავშირებით მოჰყავთ ის არგუმენტი, რომ, აღნიშნული შეხედულების მიმდევართა პოზიციით, ნეგატიური გენერალური პრევენციის

³⁹ Meier B. -D., Rössner D., Trüg G., Wulf R. (Hrsg.), Jugendgerichtsgesetz, 2 Aufl., Baden-Baden, 2014, 64, §3 Rn. 2.

⁴⁰ იქვე, 65, §3 Rn. 7.

⁴¹ Schöch H., წიგნი: Meier B. -D., Rössner D., Schöch H., Jugendstrafrecht, 3 Aufl., München, 2013, 215-216, §11 Rn. 1.

⁴² იქვე, 217, §11 Rn. 4.

⁴³ იქვე, 217, §11 Rn. 5.

⁴⁴ Roxin C., Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, 4 Aufl., München, 2006, 75, §3 Rn. 13.

⁴⁵ BGHSt 15, 226; Eisenberg U., Jugendgerichtsgesetz, 20 Aufl., München, 2018, 305, §17 Rn. 5.

გათვალისწინების საშუალებას არ იძლევა ბრალის ის გაგება, რომლის მიხედვითაც, ბრალი არის ბრალეული უმართლობის პერსონალური გასაკიცხაობა⁴⁶.

გერმანიის უზენაესი სასამართლოს 1952 წლის გადაწყვეტილებით, „ბრალი არის გასაკიცხაობა. გამამტყუნებელი განაჩენით დამნაშავე იკიცხება, რადგან ის მართლზომიერად არ მოიქცა, როცა მან გადაწყვეტილება უმართლობის სასარგებლოდ მიიღო, მიუხედავად იმისა, რომ მართლზომიერად მოქმედება შეეძლო. ბრალეული გაკიცხვის შინაარსი იმაში მდგომარეობს, რომ ადამიანი თავისუფალი, პასუხისმგებლური და მორალური თვითგამორკვევისკენ მიისწრაფვის და, ამდენად, შესწევს უნარი, სამართლის სასარგებლოდ ან საწინააღმდეგოდ იმოქმედოს“⁴⁷.

თუ ბრალი პერსონალურ გასაკიცხაობას წარმოადგენს, ბრალის ხარისხის განსაზღვრის და სასჯელის დანიშვნის დროს ორიენტირება იმ გარემოებებზე უნდა მოხდეს, რომელიც საფუძვლად უდევს პერსონალურ გაკიცხვას. ასეთი გარემოებები კი მხოლოდ დამნაშავესთან არის დაკავშირებული და არა საზოგადოებასთან და მის წევრებთან.

ბრალის ცნებაზე და შინაარსობრივ მხარეზე სისხლის სამართლის ლიტერატურაში არაერთგვაროვანი მოსაზრებაა გამოთქმული. ბრალის იმ განსაზღვრებას, რომელიც ბრალს პერსონალურ გასაკიცხაობად განმარტავს, ყველა არ უჭერს მხარს. ავტორთა ნაწილი მიიჩნევს, რომ ბრალი კი არ არის გაკიცხვა, არამედ სასჯელი⁴⁸. ხოლო ბრალი გაკიცხვის საფუძველია. ბრალთან დაკავშირებით არსებული აზრთა სხვაობა მაინც არ არყევს იმ აზრს, რომ არასრულწლოვნის სასჯელის შეფარდების დროს გასათვალისწინებელ გარემოებას არ შეიძლება წარმოადგენდეს ნეგატიური გენერალურპრევენციული თვალთახედვა.

მაშინ როცა არასრულწლოვნისთვის სასჯელის დანიშვნის დროს ნეგატიური გენერალური პრევენციის გათვალისწინება უარყოფილია, ავტორთა ერთი ჯგუფის მოსაზრებით, დასაშვებად მიიჩნევა პოზიტიური გენერალური პრევენციის თვალთახედვის გათვალისწინება. ბრალით განპირობებული სასჯელი მოიცავს პოზიტიურ გენერალურპრევენციულ კომპონენტებს. სასჯელი ემსახურება ზეინდივიდუალურ მიზნებსაც. სასჯელს აქვს მექანიკური გავლენა ნორმის სტაბილიზაციაზე. მანამ სანამ იქნება იმის მოთხოვნა, რომ არასრულწლოვნის სასჯელმა მოახდინოს ბრალის სამართლიანი გამოსყიდვა ან სამართლიანობის აღდგენა, სასჯელი ყოველთვის ავტომატურად იქნება დაკავშირებული არა მხოლოდ სპეციალურ პრევენციულად დამნაშავეს გაუმჯობესებისკენ მიმართულ მოთხოვნასთან, არამედ პოზიტიურ გენერალურპრევენციულ ასპექტთანაც⁴⁹.

პოზიტიური გენერალურპრევენციული თვალსაზრისით არასრულწლოვნისთვის სასჯელის მისჯა კავშირშია მოსახლეობის მართლშეგნების განმტკიცებასთან. არასრულწლოვნის სასჯელის შეფარდებისას ნეგატიური გენერალური პრევენციული თვალთახედვის ირელევანტურობა გამომდინარეობს საზოგადოების დაშინების მიზანთან სპეციალურპრევენციულად დამნაშავეზე ორიენტირებული სისხლის სამართლის შეუთავსებლობიდანაც⁵⁰.

⁴⁶ Diemer H., Schatz H., Sonnen B. -R., Jugendgerichtsgesetz, 7 Aufl., Heidelberg, 2015, 157, §17 Rn. 22.

⁴⁷ Streng F., Schuld, Vergeltung, Generalprävention, ZStW, 1980, 639.

⁴⁸ გამყრელიძე ო., სისხლისსამართლებრივი სასჯელის ცნება, „გერმანულ-ქართული სისხლისსამართლებრივი ელექტრონული ჟურნალი“, № 1, 2016, 6-7.

⁴⁹ Schaffstein F., Beulke W., Swoboda S., Jugendstrafrecht, Eine systematische Darstellung, 15 Aufl., Stuttgart, 2014, 173, §22 Rn. 460.

⁵⁰ Schöch H., in: Meier B. -D., Rössner D., Schöch H., Jugendstrafrecht, 3 Aufl., München, 2013, 221, §11 II, Rn. 13; Meier B. -D., Rössner D., Trüg G., Wulf R. (Hrsg.), Jugendgerichtsgesetz, 2 Aufl., Baden-Baden, 2014, 244, §18 Rn. 9.

ავტორთა მეორე ნაწილი და გერმანიის ფედერალური სასამართლო არა მხოლოდ ნეგატიურ, არამედ პოზიტიურ გენერალურ პრევენციასაც არ თვლის არასრულწლოვნის სასჯელის მიზნად. საკმარისად მიიჩნევა ის, რომ არასრულწლოვნის დასჯა რეფლექსურ ზეგავლენას ახდენს სხვათა მართლშეგნებაზე. ნორმის დამრღვევი არასრულწლოვნის დასჯით ხდება მართლწესრიგის განმტკიცება⁵¹.

მიუხედავად იმისა, რომ არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალი აღმზრდელობითია, ზოგჯერ აღმზრდელობითი თვალთახედვა არანაირ როლს არ ასრულებს. აღნიშნულთან დაკავშირებით ასახელებენ ისეთ შემთხვევებს, როცა ადგილი აქვს არასრულწლოვანთა ე. წ. „ტურიზმს“ დანაშაულის ჩასადენად, რომელთა მიმართ რეაგირება არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლით ხდება. იგივე ეხება არასრულწლოვანების ასაკში დანაშაულის ჩადენის შემთხვევებს, როცა დანაშაულის ჩადენიდან ათეული წლებია გასული და სასჯელს კარგად სოციალიზებული მოქალაქის მხოლოდ დესოციალიზაცია შეუძლია. მაგალითად, კედლის მცველთა შემთხვევა⁵².

არასრულწლოვნის სასჯელის უმთავრეს მიზნად ბრალის გამოსყიდვა სახელდება, მაგრამ იგი სამართლიანობის აღდგენას და სამაგიეროს მიზლვასაც არ გამოორიცხავს, როგორც მეორად მიზანს.

მსჯავრდებულის რესოციალიზაცია არა მხოლოდ არასრულწლოვანი, არამედ სრულწლოვანი მსჯავრდებულების მიმართ გამოსაყენებელი სასჯელისთვისაც სახელდება უმნიშვნელოვანეს მიზნად. მსჯავრდებულის რესოციალიზაცია კონსტიტუციური მნიშვნელობის პრინციპია, რომელიც სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპიდან გამომდინარეობს.

გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების შესაბამისად, დამნაშავის რესოციალიზაციაზე კონსტიტუციური მოთხოვნა შეესაბამება იმ საზოგადოების მართლშეგნებას, რომლის შუაგულშიც ადამიანის ღირსება დგას და რომელსაც სოციალური სახელმწიფოს პრინციპთან დაკავშირებით ვალდებულებები აკისრია. მსჯავრდებულს უნდა მიეცეს შესაძლებლობა, რომ სასჯელის მოხდის შემდეგ საზოგადოებას დაუბრუნდეს. სახელმწიფო ვალდებულია, ყველა საკანონმდებლო ზომა მიიღოს, რომელიც ვარგისი და საჭირო იქნება აღნიშნული მიზნის მისაღწევად⁵³.

დამნაშავის რესოციალიზაციასთან დაკავშირებით მეტად მნიშვნელოვანია თავისუფლების აღკვეთის, როგორც სასჯელის, ხანგრძლივობა. აღნიშნული საკითხი კიდევ უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა მიმართ. ამ მხრივ საყურადღებოა გერმანიის უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება, რომელშიც აღნიშნულია, რომ სასჯელის დანიშვნისას გასათვალისწინებელია რესოციალიზაციის სპეციალურპრევენციული თვალსაზრისით დამნაშავეზე სასჯელის ზემოქმედება. ამიტომ სასჯელის სახე და ზომა ისე უნდა განისაზღვროს, რომ რესოციალიზაციის მიზნის მიღწევა შესაძლებელი იყოს. არასრულწლოვანი მსჯავრდებულისთვის ძალიან ხანგრძლივი ვადით თავისუფლების აღკვეთის მისჯისას იქმნება იმის

⁵¹ BGHSt, 15, 224; 16, 263; Eisenberg U., Jugendgerichtsgesetz, §18, Rn. 23; Schaffstein F., Beulke W., Swoboda S., Jugendstrafrecht, Eine systematische Darstellung, 15 Aufl., Stuttgart, 2014, 164; მჭედლიშვილი-ჭედრიხი ქ., სანქციები არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში გერმანიის კანონმდებლობის მიხედვით, კრებულში: ლეკვიშვილი მ., შალიკაშვილი მ. (რედ.), არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები, თბ., 2011, 246.

⁵² Streng F., Jugendstrafrecht, 4 Aufl., Heidelberg, 2016, 10, §1 III Rn. 16.

⁵³ Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts (BVerfGE), 45 Band, 1978, 238-239; Ostendorf H., Drenkhahn K., Jugendstrafrecht, 9 Aufl., Baden-Baden, 2017, 61, II 4, Rn. 54.

საფრთხე, რომ, პირადი პასუხისმგებლობით ცხოვრების პერსპექტივის ნაკლებობის გამო, საზოგადოებაში მსჯავრდებულის კვლავ დაბრუნების მიზნის მიღწევა შეუძლებელი გახდეს. აღნიშნული ეხება არასრულწლოვან დამნაშავეებს, რომელთაც მანამდე პოზიტიური განვითარების შესაძლებლობა არ ჰქონიათ⁵⁴. იქ, სადაც მსჯავრდებულის საზოგადოებაში კვლავ დაბრუნების მოლოდინი კლებულობს, დამნაშავის რესოციალიზაცია ცრულად მისაღწევი ხდება.

4. თანაზომიერების პრინციპი არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მე-2 თავი იმ პრინციპებს ითვალისწინებს, რომელსაც უნდა ეყრდნობოდეს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება. ესენია: არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა; დისკრიმინაციის აკრძალვა; არასრულწლოვნის ჰარმონიული განვითარება; თანაზომიერება; ყველაზე მსუბუქი საშუალებისა და ალტერნატიული ზომის პრიორიტეტულობა; პატიმრობა, როგორც უკიდურესი ღონისძიება; არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესში არასრულწლოვნის მონაწილეობა; არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესის გაჭიანურების დაუშვებლობა; არასრულწლოვნის ნასამართლობის გაქარწყლება სასჯელის მოხდისთანავე; არასრულწლოვნის პირადი ცხოვრების დაცულობა; არასრულწლოვნისადმი ინდივიდუალური მიდგომა; უფასო იურიდიული დახმარების უფლება. მაშასადამე, ჩამოთვლილი პრინციპებიდან ერთ-ერთია თანაზომიერების ანუ პროპორციულობის პრინციპი. კოდექსის მე-7 მუხლის თანახმად, „კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის მიმართ გამოყენებული ზომა ჩადენილი ქმედების თანაზომიერი უნდა იყოს და მის პიროვნებას, ასაკს, საგანმანათლებლო, სოციალურ და სხვა საჭიროებებს უნდა შეესაბამებოდეს“.

არასრულწლოვნის სასჯელი, რომელიც ბრალის გამოსყიდვისთვის შეუსაბამოა, არღვევს თანაზომიერების პრინციპს. მაგრამ, უ. აიზენბერგის თვალსაზრისით, თუ ბრალის ხარისხსა და აღმზრდელობით საჭიროებას შორის დისპროპორციაა, არასრულწლოვნის სასჯელი, როგორც რეაქცია, არ გამოიყენება. მაგალითად, მცირე ღირებულების ნივთის ქურდობისას. დანაშაულის სიმძიმე წარმოადგენს არასრულწლოვნის სასჯელის გამოყენების გამართლების საფუძველს, თუმცა სასჯელი, რომელიც საჭირო აღმზრდელობით განვითარებას გამორიცხავს, დაუშვებლად მიიჩნევა⁵⁵.

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში პროპორციულობის პრინციპის დაცვა მოითხოვს სასჯელის შეფარდებას ინდივიდუალიზებულად⁵⁶, ანუ ინდივიდუალიზაციის პრინციპის დაცვით.

არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის ინდივიდუალურპრევენციული მიზნიდან გამომდინარეობს ის, რომ არასრულწლოვანთა მიმართ სისხლისსამართლებრივი რეაქცია მხოლოდ ბრალდებულის/მსჯავრდებულის პიროვნებაზე უნდა იყოს მიმართული, ამიტომაც არის არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალი დამნაშავის სისხლის სამართალი. გენერალურპრევენციული თვალსაზრისით სხვაზე ზეგავლენის მოხდენა უარყოფილია. მაშინაც, როცა ბრალის ხარისხს არასრულწლოვანთა სასჯელის დასაბუთება შეუძლია, სასჯელის ზომა მაინც ინდივიდუ-

⁵⁴ StV, 2003, 222.

⁵⁵ Eisenberg U., Jugendgerichtsgesetz, 20 Aufl., München, 2018, 318, §17 Rn. 25.

⁵⁶ ჰამილტონი ქ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკანონმდებლო რეფორმის სახელმძღვანელო მითითებები, ქართული თარგმანი, ბავშვთა სამართლებრივი ცენტრი და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვთა ფონდი ("იუნისეფი"), თბ., 2011, 101.

ალიზებული უნდა იყოს. ვინაიდან ქმედება დასჯადობის ფარგლებს პარალელურად განსაზღვრავს, არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალს ქმედების და დამნაშავეს სისხლის სამართალს უწოდებენ⁵⁷.

პროპორციულობის პრინციპი ვერ განხორციელდება ინდივიდუალიზაციის პრინციპისგან მოწყვეტით, რაც მოითხოვს, ქმედების სიმძიმის და ბრალის ხარისხის გარდა, არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის პიროვნების და საჭიროებების გათვალისწინებასაც.

მსჯავრდებულის თანაზომიერად დასჯა გულისხმობს, პირველ რიგში, ქმედების სიმძიმის თანაზომიერად დასჯას, რაც იძლევა იმის გარანტიას, რომ დამნაშავე არ დაისაჯოს ქმედების სიმძიმის არათანაზომიერი სიმკაცრით. გერმანულ სისხლის სამართალში გამოყოფენ ისეთ დანაშაულებს, რომელთა განხორციელებისას არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის გამოყენება მიზანშეუწონლად ითვლება. ასეთად, მცირე ოდენობით ქურდობის გარდა, სახელდება, მაგალითად, დამამძიმებელი გარემოების გარეშე სხვისი ნივთის დაზიანება, რომელიც საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულს წარმოადგენს. აღნიშნულ შემთხვევაში არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის გამოყენება არათანაზომიერად მიიჩნევა⁵⁸. გაუფრთხილებლობით დანაშაულთა განხორციელებისას, ბრალის ხარისხიდან გამომდინარე, არასრულწლოვნების მიმართ სასჯელის შეფარდება მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში მიიჩნევა მიზანშეუწონილად⁵⁹.

არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის მიხედვით, არასრულწლოვნისთვის სასჯელის დანიშვნისას, როგორც ზემოთ უკვე აღინიშნა, უკანა პლანზე იწევს ქმედების სიმძიმე და სასჯელი, პირველ რიგში, დამნაშავეზე და მის რესოციალიზაციაზეა ორიენტირებული.

თანაზომიერება გულისხმობს სასჯელის არა მხოლოდ ზედა ზღვრის, არამედ ასევე ქვედა ზღვრის ქმედების სიმძიმესთან შესაბამისობას. მაშასადამე, თანაზომიერი დასჯის პირობებში გამოირიცხება როგორც ქმედების სიმძიმესთან არათანაზომიერად მკაცრი, ისე არათანაზომიერად მსუბუქი დასჯაც. მაგრამ ჩნდება კითხვა, შეიძლება თუ არა, საკითხი გადაწყდეს განსხვავებულად, როცა საქმე არასრულწლოვანს ეხება? მაშინ, როცა საქმე ეხება არასრულწლოვანს, თანაზომიერი დასჯა მნიშვნელოვანია არათანაზომიერად მკაცრი სასჯელის გამორიცხვის, თავიდან აცილების თვალსაზრისით, და არა იმ კუთხით, რომ ასევე გამოირიცხოს დანაშაულის არათანაზომიერად მსუბუქი სასჯელის გამოყენება. თუ არათანაზომიერად მკაცრი სასჯელი არღვევს მსჯავრდებულის უფლებას და წარმოადგენს მსჯავრდებულის უფლებაში არათანაზომიერ შეჭრას, მას ადგილი არ შეიძლება ჰქონდეს არათანაზომიერად მსუბუქი სასჯელის გამოყენებისას.

თუ არასრულწლოვნის სასჯელის უპირველესი მიზანი აღმზრდელობითია, ჩნდება კითხვა, რა შეიძლება იყოს მოკლევადიანი თავისუფლების აღკვეთის თანაზომიერების საფუძველი? რა შემთხვევაში შეიძლება დასაბუთდეს მოკლევადიანი თავისუფლების აღკვეთის შეფარდების მიზანშეუწონილობა აღმზრდელობითი თვალსაზრისით და, აქედან გამომდინარე, სასჯელის პროპორციულობა? მოკლე ვადით თავისუფლების აღკვეთა თანაზომიერად მაშინ მიიჩნევა, როცა მისი შეფარდება აუცილებელია დამნაშავეზე ზეგავლენის მოსახდენად და მართლწესრიგის დასაცავად⁶⁰.

როდესაც საუბარია თანაზომიერ სასჯელზე, არ იგულისხმება სასჯელის ზუსტი, კონკრეტული ზომა, არამედ სასჯელის ზომა მიახლოებით. თანაზომიერი სასჯელი დამნაშავეს ბრა-

⁵⁷ Ostendorf H., Drenkhahn K., Jugendstrafrecht, 9 Aufl., Baden-Baden, 2017, 63, II 5, Rn. 56.

⁵⁸ Eisenberg U., Jugendgerichtsgesetz, 20 Aufl., München, 2018, 319, §17 Rn. 27.

⁵⁹ Meier B. -D., Rössner D., Trüg G., Wulf R. (Hrsg.), Jugendgerichtsgesetz, 2 Aufl., Baden-Baden, 2014, 239, §17 Rn. 32.

⁶⁰ Kaiser G., Schöch H., Kinzig J., Kriminologie, Jugendstrafrecht, Strafvollzug, 8 Aufl., München, 2015, 160.

ლის თანაზომიერ სასჯელსაც წარმოადგენს, მაგრამ ბრალის თანაზომიერი სასჯელი არ გულისხმობს აბსოლუტურად განსაზღვრულ სასჯელის კონკრეტულ ზომას. ბრალი არის არა სასჯელის კონკრეტული სიდიდე, არამედ სასჯელის ქვედა და ზედა ზღვარი, რაც მოსამართლეს უტოვებს კონკრეტული სასჯელის ზომის განსაზღვრის შესაძლებლობას.

სასჯელის თანაზომიერება შეიძლება დადგინდეს არათანაზომიერების გამორიცხვით. დანაშაულის სიმძიმესთან შეუსაბამო სასჯელი არათანაზომიერია, მაგრამ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შეფასებით⁶¹ და კონსტიტუციური სამართლის ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრებით⁶², სასჯელის არათანაზომიერებაში დანაშაულთან სასჯელის უბრალო შეუსაბამობა კი არ იგულისხმება, არამედ უხეში, აშკარა შეუსაბამობა.

არასრულწლოვნის სასჯელი უნდა იყოს ვარგისი და აუცილებელი დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად⁶³. აღნიშნული მოთხოვნის გათვალისწინებას დიდი მნიშვნელობა აქვს თანაზომიერების (პროპორციულობის) პრინციპის დასაცავად, ვინაიდან ვარგისიანობა და აუცილებლობა დასახელებული პრინციპის სტრუქტურული ელემენტებია.

5. ქმედებაზე ორიენტირების ნაცვლად დამნაშავეზე ორიენტირებული სასჯელის განსაზღვრა

სისხლის სამართლის ლიტერატურაში განსხვავებული მოსაზრებები არსებობს სასჯელის დანიშვნის დროს მსჯავრდებულის პიროვნების გათვალისწინების მნიშვნელობაზე. ერთ-ერთი თეორიის თანახმად, რომელიც დანაშაულებრივი ქმედების პროპორციული მოძღვრების სახელითაა ცნობილი, სასჯელის დანიშვნის დროს გასათვალისწინებელ გარემოებას დამნაშავეს პიროვნება არ წარმოადგენს, ვინაიდან ამ თეორიის მიხედვით, მსჯავრდებულის პიროვნების გათვალისწინება სასჯელის შეფარდების პროცესს გაუმჭვირვალეს ხდის⁶⁴. ამიტომ, აღნიშნული მოძღვრება ორიენტირებულია ქმედებაზე (უმართლობაზე), მის სიმძიმეზე. თუმცა, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მე-7 მუხლის შესაბამისად, თანაზომიერი სასჯელის დანიშვნისთვის მსჯავრდებულის პიროვნების გათვალისწინება აუცილებელია, რაც იმას გულისხმობს, რომ სასჯელი არა მხოლოდ ქმედების სიმძიმის, არამედ, ასევე, მოქმედი პირის, მისი პასუხისმგებლობის თანაზომიერი უნდა იყოს.

მართალია, თანამედროვე სისხლის სამართალი, ერთი მხრივ, ქმედების სამართალია იმ გაგებით, რომ დამნაშავე დანაშაულებრივი ქმედებისთვის ისჯება და არა პიროვნული თვისებებისთვის, შეხედულებისთვის, განწყობისთვის, მაგრამ, მეორე მხრივ, დამნაშავეს პიროვნებაც მნიშვნელოვანია სასჯელის დანიშვნის დროს. დამნაშავეს პიროვნებასთან დაკავშირებულ ფაქტორს წარმოადგენს დამნაშავეს ასაკი. დამნაშავეს პიროვნება, და განსაკუთრებით ასაკი, არსებით მნიშვნელობას იძენს მაშინ, როცა საქმე არასრულწლოვანს ეხება.

არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში სასჯელი, პირველ რიგში, დამნაშავეზეა ორიენტირებული და შემდგომ – ქმედებაზე⁶⁵. არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალი, დანაშაულის

⁶¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 24 ოქტომბრის # 1/4/592 გადაწყვეტილება, 25-ე და 38-ე პუნქტები.

⁶² გოცირიძე ე., ნიგნში: ტურავა პ. (რედ.), საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თავი მეორე. საქართველოს მოქალაქეობა. ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი, თბ., 2013, 125.

⁶³ Streng F., *Jugendstrafrecht*, 4 Aufl., Heidelberg, 2016, 210, §12 II Rn. 429.

⁶⁴ აღნიშნულის შესახებ იხ. Meier B. -D., *Strafrechtliche Sanktionen*, 4 Aufl., Berlin, Heidelberg, 2015, 170.

⁶⁵ Schöch H., in: Meier B. -D., Rössner D., Schöch H., *Jugendstrafrecht*, 3 Aufl., München 2013, 217, §11 Rn. 5.

სიმძიმის და არასრულწლოვნის კრიმინალური ენერჯის გარდა, ითვალისწინებს ასევე მსჯავრდებულის პიროვნულ განვითარებას და სოციალურ მდგომარეობას, რომლიდან გამომდინარე სტაბილიზების შანსები და სასჯელისაგან თავისუფალი მომავალი მნიშვნელოვანია⁶⁶. მოცემულ შემთხვევაში მსჯავრდებულის სოციალური მდგომარეობის გათვალისწინება არ გულისხმობს კანონის წინაშე თანასწორობის დარღვევას. სოციალური მდგომარეობის გათვალისწინება იმიტომ არის მნიშვნელოვანი, რომ იგი იძლევა მსჯავრდებულის მომავალ სტაბილურ ცხოვრებაზე შედარებით საიმედო დასკვნის გაკეთების შესაძლებლობას. თუ მსჯავრდებული სოციალურად დაუცველია და დანაშაულის ჩადენასთან მსჯავრდებულის სოციალური მდგომარეობა, ეკონომიკური სიდუხჭირე კავშირშია, ერთი მხრივ, სახეზეა ბრალის შემამსუბუქებელი გარემოება, ხოლო მეორე მხრივ, დასახელებული გარემოება პრევენციული თვალსაზრისით სასჯელის გამკაცრების შესაძლებლობას იძლევა, ვინაიდან, მსჯავრდებულის სოციალური მდგომარეობის გათვალისწინებით, არსებობს დანაშაულის განმეორებით განხორციელების ალბათობა. ყოველივე ეს კარგად მეტყველებს იმაზე, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია არასრულწლოვანი მსჯავრდებულისთვის სასჯელის შეფარდების დროს მისი სოციალური მდგომარეობის გათვალისწინება. დამნაშავის პიროვნების გათვალისწინება სრულწლოვანთა სისხლის სამართალშიც მნიშვნელოვანია⁶⁷, მაგრამ არასრულწლოვნების მიმართ იგი მაინც განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს.

მიუხედავად იმისა, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში სასჯელის განსაზღვრა დამნაშავის პიროვნებაზეა ორიენტირებული, არასრულწლოვანთა გერმანულ სასამართლო პრაქტიკაში დომინირებულად ითვლება დანაშაულის სიმძიმე. განსახილველ თემასთან დაკავშირებით საყურადღებო ერთ-ერთ საკითხად განიხილება დანაშაულის განმეორებით ჩადენის დროს სასჯელის გამკაცრების საკითხი. საკამათოდ მიიჩნევა, სასჯელის გამკაცრება ეფუძნება თუ არა წინანასამართლობას და წინანასამართლობით უმართლობის და ბრალის ხარისხის გაზრდას⁶⁸. მაგრამ, ამასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანია ის, რომ დანაშაულის განმეორებით ჩადენისთვის სასჯელის გამკაცრება არ გამოხატავს აღმზრდელობით იდეოლოგიას⁶⁹, რომელსაც ეფუძნება არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალი.

შემთხვევითი არ არის ის გარემოება, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მე-12 მუხლის 1-ლი ნაწილის მიხედვით, არასრულწლოვანს ნასამართლობა გაქარწყლებულად ეთვლება სასჯელის მოხდისთანავე, რაც არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის

⁶⁶ *Streng F., Jugendstrafrecht, 4 Aufl., Heidelberg, 2016, 223-224, §12 III Rn. 453.*

⁶⁷ ადამიანის პიროვნება და მისი პასუხისმგებლობა დანაშაულისა და სასჯელის შინაგანი ერთიანობის საფუძველია პროფ. გურამ ნაჭყებიას თვალსაზრისით. იხ. *ნაჭყებია გ., დანაშაულისა და სასჯელის შინაგანი ერთიანობის პრობლემა, კრებულში: მზია ლეკვეიშვილი – 85, საიუბილეო კრებული, თბ., 2014, 19.*

⁶⁸ დამნაშავის წინანასამართლობის მნიშვნელობასთან დაკავშირებით სისხლის სამართლის ლიტერატურაში არაერთგვაროვანი მოსაზრებაა გამოთქმული. თუ ერთ-ერთი შეხედულებით იგი უმართლობის ხარისხს ზრდის, მეორე მოსაზრებით, ბრალის ხარისხის მატებას იწვევს უფრო მისაღებად უნდა ჩაითვალოს მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც, ნასამართლობა არის დამნაშავის პიროვნებასთან, მის წარსულ ცხოვრებასთან დაკავშირებული გარემოება, რომელიც არც უმართლობის და არც ბრალის ხარისხს განსაზღვრავს, მაგრამ მხედველობაში მაინც მიიღება სასჯელის დანიშვნის დროს, ვინაიდან შესაძლებელი გახდეს პრევენციული თვალსაზრისით მისაღები სასჯელის ზომის განსაზღვრა. მაშასადამე, სასჯელის დანიშვნის დროს გასათვალისწინებელი გარემოებები შეიძლება 3 ჯგუფად დაიყოს: უმართლობასთან დაკავშირებული, ბრალთან დაკავშირებული და დამნაშავის პიროვნებასთან დაკავშირებული გარემოებები. თუმცა, დამნაშავის პიროვნებასთან დაკავშირებული ზოგიერთი გარემოება ბრალის ხარისხსაც შეიძლება განსაზღვრავდეს, მაგალითად, მსჯავრდებულის ასაკი.

⁶⁹ *Streng F., Jugendstrafrecht, 4 Aufl., Heidelberg, 2016, 225, §12 III Rn. 455.*

გათვალისწინებით უნდა აიხსნას. თუმცა აქვე უნდა ითქვას ისიც, რომ დასახელებული შეღავათი არ მოქმედებს, თუ არასრულწლოვანი კვლავ ჩაიდენს დანაშაულს.

არასრულწლოვნისთვის სასჯელის დანიშვნისას ან მის მიმართ რაიმე გადაწყვეტილების მიღებისას არასრულწლოვნის პიროვნების გათვალისწინების აუცილებლობა გამომდინარეობს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვიდან, რომელიც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ფუნდამენტური პრინციპია⁷⁰.

6. თავისუფლების აღკვეთა, როგორც უკიდურესი საშუალება

როგორც ცნობილია, სისხლის სამართალი დანაშაულის წინააღმდეგ საბრძოლველად სახელმწიფოს ხელში უკიდურეს საშუალებას ანუ *ultima ratio*-ს წარმოადგენს. შესაბამისად, სისხლისსამართლებრივი სასჯელიც განიხილება იმ სახელმწიფო იძულების ღონისძიებად, რომელიც უკიდურეს შემთხვევაში გამოიყენება, როცა სხვა საშუალებით შეუძლებელია იმ მიზნის მიღწევა, რომელსაც სასჯელი ემსახურება. მიუხედავად იმისა, რომ ზოგადად სისხლისსამართლებრივი სასჯელი განიხილება უკიდურეს შემთხვევაში გამოსაყენებელ სანქციად, თავისუფლების აღკვეთის გამოყენებასთან დაკავშირებით მოთხოვნები კიდევ მეტად მკაცრია, რამეთუ იგი ყველაზე მეტად ზღუდავს მსჯავრდებულის თავისუფლებას. საქმე როცა არასრულწლოვანს ეხება, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობიდან გამომდინარე, თავისუფლების აღკვეთის სახით სასჯელის გამოყენების შესაძლებლობა კიდევ უფრო მეტად იზღუდება. აქედან გამომდინარეობს საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსში სამართლებრივი პრინციპების თავში (მე-9 მუხლი) თავისუფლების აღკვეთაზე, როგორც უკიდურეს ღონისძიებაზე, კანონმდებლის მხრიდან განსაკუთრებული აქცენტის გაკეთება. თავისუფლების აღკვეთის მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში და ხანმოკლე დროით გამოყენების მოთხოვნა გამომდინარეობს ბავშვის უფლებათა კონვენციის 37-ე მუხლიდან (b პუნქტი) და ჰავანის წესების მე-2 წესიდან.

არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში სასჯელი განიხილება იმ უკიდურეს სამართლებრივ შედეგად, რომელიც დგება მაშინ, როცა სხვა ღონისძიების გამოყენება არასაკმარისია ან ბრალის ხარისხი ისეთ დონეს აღწევს, რომ სხვა ღონისძიების გამოყენება მიზანშეუწონელია⁷¹. გერმანული სისხლის სამართლის მიხედვით, არასრულწლოვნისთვის სასჯელის დანიშვნისას ასევე მხედველობაში მიიღება არასრულწლოვნის მავნე ჩვევები, რომელიც მსჯავრდებულს უნდა ახასიათებდეს არა მხოლოდ დანაშაულის ჩადენისას, არამედ მას შემდეგაც, სასამართლოში საქმის განხილვის დროსაც. თუ რა შეიძლება მავნე ჩვევებში მოიაზრებოდეს და როდის უნდა ჩაითვალოს პირი მავნე ჩვევების მატარებლად, ლიტერატურაში დავის საგანს შეადგენს. სასჯელის დანიშვნის ერთ-ერთ საფუძვლად მსჯავრდებულის „მავნე ჩვევების“ გათვალისწინებასთან დაკავშირებით კრიტიკულ შეფასებას იწვევს ის, რომ ამგვარად ადგილი აქვს მსჯავრდებულისთვის დადის დასმას და მის „დეფექტურ პიროვნებად“ აღიარებას⁷².

⁷⁰ ჰამილტონი ქ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკანონმდებლო რეფორმის სახელმძღვანელო მითითებები, ქართული თარგმანი, ბავშვთა სამართლებრივი ცენტრი და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვთა ფონდი („იუნისეფი“), თბ., 2011, 35.

⁷¹ Schaffstein F., Beulke W., Swoboda S., Jugendstrafrecht, Eine systematische Darstellung, 15 Aufl., Stuttgart, 2014, 165, §22 Rn. 440; Streng F., Jugendstrafrecht, 4 Aufl., Heidelberg, 2016, 207, §12 II Rn. 424.

⁷² მჭედლიშვილი-ჭედრიხი ქ., სანქციები არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში გერმანიის კანონმდებლობის მიხედვით, კრებულში: ლეკვიშვილი მ., შალიკაშვილი მ. (რედ.), არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები, თბ., 2011, 243-244.

სასჯელის შეფარდების დროს ნაკლებად მკაცრი სასჯელისთვის უპირატესობის მინიჭება სასჯელის ეკონომიურობის პრინციპიდანაც გამომდინარეობს. სასჯელის გამოყენება სახელმწიფოს ძვირი უჯდება⁷³. ამიტომ, სასჯელის ეკონომიით ხდება სახელმწიფო ბიუჯეტის დაზოგვა.

7. არასრულწლოვნისადმი ინდივიდუალური მიდგომა

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსით არასრულწლოვანთა მიმართ დანერგულ სიახლეს წარმოადგენს გადაწყვეტილების მიღებისას ინდივიდუალური მიდგომა ანუ ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის გამოყენება, რაც გულისხმობს ისეთი ინდივიდუალური მახასიათებლების გათვალისწინებას, როგორცაა: ასაკი, განვითარების დონე, ცხოვრება, აღზრდისა და განვითარების პირობები, განათლება, ჯანმრთელობის მდგომარეობა, ოჯახური ვითარება და სხვა გარემოებები, რომლებიც არასრულწლოვნის ხასიათისა და ქცევის თავისებურებების შეფასების და საჭიროებების განსაზღვრის შესაძლებლობას იძლევა. ინდივიდუალური შეფასების დროს განისაზღვრება არასრულწლოვნის მიერ დანაშაულის ან ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ჩადენის რისკი და ის ღონისძიებები, რომლებიც რეკომენდებულია არასრულწლოვნის სათანადო განვითარებისა და საზოგადოებაში ინტეგრაციის ხელშეწყობისთვის. ინდივიდუალური შეფასების მომზადება და გათვალისწინება ხდება სისხლის სამართლის პროცესის შემდეგ სტადიებზე: ა) განრიდების ღონისძიების განსაზღვრისას; ბ) სასჯელის დანიშვნისას; გ) საპატიმრო სასჯელის ინდივიდუალური დაგეგმვისას; დ) არასაპატიმრო სასჯელის აღსრულებისას; ე) პირობით ვადამდე გათავისუფლების საკითხის განხილვისას. აღნიშნულ სტადიებზე ინდივიდუალური შეფასების გათვალისწინება სავალდებულოა. ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშს საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირი – არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტო ამზადებს. ინდივიდუალური შეფასების ანგარიში პროკურორის დადგენილებით შეიძლება ასევე მომზადდეს სხვა შემთხვევაშიც დისკრეციული უფლებამოსილების გამოყენების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების სტადიაზე (ამკ-ის 27-ე მუხ.).

როგორც ზემოთ აღინიშნა, გადაწყვეტილების მიღების დროს გასათვალისწინებელ გარემოებებს შორის ერთ-ერთია ასაკი, რომელიც აუცილებლად უნდა იქნეს მხედველობაში მიღებული, ვინაიდან ასაკის გათვალისწინებით კანონმდებელი არასრულწლოვანი მსჯავრდებულების მიმართ განსხვავებულად მოპყრობის ვალდებულებას აწესებს. მსჯავრდებულის არასრულწლოვანება მისი შერაცხვანარიანობის (ბრალუნარიანობის) შეზღუდვის ერთგვარი საფუძველია. მაგალითად, 14-დან 16 წლამდე ასაკის არასრულწლოვნისთვის დანიშნული თავისუფლების აღკვეთის ვადა 1/3-ით მცირდება. ხოლო საბოლოო სასჯელის ვადა 10 წელს არ უნდა აღემატებოდეს. 16-დან 18 წლამდე ასაკის არასრულწლოვნისთვის დანიშნული თავისუფლების აღკვეთის ვადა 1/4-ით მცირდება. საბოლოო სასჯელის ვადა კი 12 წელს არ უნდა აჭარბებდეს.

არასრულწლოვნისთვის თავისუფლების აღკვეთის შეფარდების ზემოთ აღნიშნული წესი მოქმედებს იმის მიუხედავად, სახეზე პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი გარემოებებია თუ

⁷³ ლეკვეიშვილი მ., სასჯელის მიზნები და არასრულწლოვანთა სასჯელის დანიშვნის სპეციფიკა, კრებულში: ლეკვეიშვილი მ., შალიკაშვილი მ. (რედ.), არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები, თბ., 2011, 35; გამყრელიძე ო., სისხლის სამართლის პრობლემები, III ტომი, თბ., 2013, 111-112.

დამამძიმებელი გარემოებები⁷⁴. ეს წესი მოქმედებს დანაშაულთა და განაჩენთა ერთობლიობის დროს სასჯელის დანიშვნის შემთხვევაშიც⁷⁵.

ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მიხედვით, სასჯელის შეფარდების დროს ასევე მხედველობაში მიიღება მსჯავრდებულის ცხოვრების, აღზრდის, განვითარების პირობები, განათლება და ოჯახური ვითარება, ვინაიდან ჩამოთვლილ გარემოებებზე დაყრდნობით შეიძლება სწორად შეფასდეს თუ რამდენად არის სოციალიზებული არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის. მსჯავრდებულის რესოციალიზაციის მიზნის განსახორციელებლად მნიშვნელოვანია მსჯავრდებულის სოციალიზაციის დონის გათვალისწინება. აღნიშნული გარემოების მიხედვით უნდა მოხდეს სასჯელის სახისა და ზომის განსაზღვრა.

8. არასრულწლოვანის სასჯელი

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი სასჯელის შემდეგ სახეებს ითვალისწინებს: ა) ჯარიმა; ბ) შინაპატიმრობა; გ) საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა; დ) საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა; ე) ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა⁷⁶. სრულწლოვანი მსჯავრდებულებისგან განსხვავებით, არასრულწლოვანი მსჯავრდებულების მიმართ არ გამოიყენება სასჯელის ისეთი სახეები, როგორცაა: გამასწორებელი სამუშაო, თანამდებობის დაკავების უფლების ჩამორთმევა და უვადო თავისუფლების აღკვეთა.

ის რომ თანამდებობის დაკავების უფლების ჩამორთმევა არასრულწლოვნების მიმართ არ გამოიყენება, ბუნებრივია, ვინაიდან არასრულწლოვანს, მისი ასაკიდან გამომდინარე, არ შეიძლება ეკავოს დანიშნითი თანამდებობა სახელმწიფო სამსახურში ან ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოში, რაც ამ სასჯელის გამოყენებას გამორიცხავს. გამასწორებელი სამუშაოც სასჯელის ის სახეა, რომელიც სამუშაო ადგილზე აღსრულებდა ხელფასის დაქვითვის გზით და თუ პირი ასაკის გამო თანამდებობის დაკავების შესაძლებლობას მოკლებულია, გამასწორებელი სამუშაოს შეფარდებაც გამოირიცხება. გამასწორებელ სამუშაოს არასრულწლოვანი მსჯავრდებულებისთვისაც ითვალისწინებდა მატერიალური სისხლის სამართლის კოდექსი და მოგვიანებით გაუქმდა, როგორც არსრულწლოვნების მიმართ გამოსაყენებელი სასჯელის სახე. რაც შეეხება უვადოდ თავისუფლების აღკვეთის დაუშვებლობას არასრულწლოვნის მიმართ, გამომდინარეობს პროპორციულობის პრინციპიდან. უვადოდ თავისუფლების აღკვეთა სასჯელის მეტად მკაცრი სახეა და მისი გამოყენება არასრულწლოვნის მიმართ დაარღვევდა დამნაშავის რესოციალიზაციის კონსტიტუციური პრინციპის მოთხოვნას. უვადოდ თავისუფლების აღკვეთა მატერიალური სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებულია განსაკუთრებით მძიმე კატეგორიის დანაშაულისთვის, მაგრამ ისეთი შემთხვევისთვის, როცა საქმე ეხება სრული შერაცხადობის პირს. არასრულწლოვანი კი არ მიიჩნევა სრული შერაცხადობის სუბიექტად. მას არასრულად ერაცხება ჩადენილი დანაშაული, საიდანაც გამომდინარეობს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსით ვადიანი თავისუფლების აღკვეთის ზედა ზღვრის 12 წლამდე შემცირება 16-დან 18

⁷⁴ თოდუა ნ., არასრულწლოვანთა სასჯელის დანიშვნის ზოგიერთი სადავო საკითხი, წიგნში: თოდუა ნ., ივანიძე მ. (რედ.), არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, თბ., 2017, 121.

⁷⁵ იქვე, 114-117.

⁷⁶ თავისუფლების აღკვეთა არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის მიმართ გამოსაყენებელ ერთ-ერთ ნამდვილ სისხლისსამართლებრივ სასჯელად განიხილება გერმანულ არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში. იხ. Schaffstein F., Beulke W., Swoboda S., Jugendstrafrecht, Eine systematische Darstellung, 15 Aufl., Stuttgart, 2014, 165, §22 Rn. 440.

ნლამდე ასაკის მსჯავრდებულებისთვის, ხოლო 10 წლამდე ვადით – 14-დან 16 წლამდე არასრულწლოვნებისთვის.

თავისუფლების აღკვეთა, რომელიც არასრულწლოვნების მიმართ გამოიყენება, განსხვავდება სრულწლოვნების მიმართ გამოსაყენებელი იმავე სახის სასჯელისგან, ვინაიდან არასრულწლოვნის მიმართ გამოსაყენებელი თავისუფლების აღკვეთა აღმზრდელობით მიზანზეა ორიენტირებული, მაგრამ, მეორე მხრივ, იგი არ წარმოადგენს სტაციონარულ აღმზრდელობით ღონისძიებას. ამასთან ერთად გასათვალისწინებელია, რომ სასჯელის გამოყენებას საფუძვლად ბრალი უდევს. ამდენად, ქმედების სისხლის სამართლის სრულად ჩანაცვლება დამნაშავის სისხლის სამართლით შეუძლებელია⁷⁷. მიუხედავად იმისა, რომ არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალი, პირველ რიგში, მოქმედის სისხლის სამართალია, იგი, ამავდროულად, რჩება ქმედების სისხლის სამართლადაც. თუ სასჯელის შეფარდების დროს გასათვალისწინებელ მნიშვნელოვან გარემოებას დამნაშავის ბრალი წარმოადგენს, ნიშნავს იმას, რომ სასჯელის შესაფარდებლად დამნაშავის მიერ განხორციელებული ქმედება არსებითია. ბრალი ქმედების გარეშე არ არსებობს. ბრალეულ გაკიცხვაში იგულისხმება განხორციელებული ქმედების გამო გაკიცხვა და არა – დამნაშავის პიროვნული თვისებების გამო.

ვინაიდან არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალი აღმზრდელობით თვალთახედვებს ეფუძნება და არასრულწლოვნისთვის შესაფარდებელი სასჯელი, პირველ რიგში, აღმზრდელობითია, ჩნდება კითხვა, რამდენად გამართლებულია ვადიანი თავისუფლების აღკვეთის ის ვადები, რომელსაც საქართველოს ამკ-ი განსაზღვრავს? არასრულწლოვნისთვის აღმზრდელობითი ზემოქმედების მოხდენის მიზნით თავისუფლების აღკვეთა მაქსიმუმ რა ვადით შეიძლება შეეფარდოს, საკამათოდ მიიჩნევა. კერძოდ, არის თუ არა მიზანშეწონილი არასრულწლოვნისთვის თავისუფლების აღკვეთის შეფარდება 5 წელზე მეტი ვადით და რამდენად იძლევა ეს მსჯავრდებულზე აღმზრდელობითი ზეგავლენის მოხდენის შესაძლებლობას. ერთ-ერთი მოსაზრების მიხედვით, 5 წელზე მეტი ვადით არასრულწლოვნისთვის ვადიანი თავისუფლების აღკვეთის შეფარდება აღმზრდელობით თვალთახედვებს ეწინააღმდეგება⁷⁸. აქვე უნდა ითქვას ისიც, რომ, ზოგადად, თავისუფლების აღკვეთა 14-15 წლის არასრულწლოვნის მიმართ არ მიიჩნევა კონსტრუქციული ცხოვრების ხელშემწყობ საშუალებად⁷⁹.

როდესაც არასრულწლოვანი დამნაშავისთვის თავისუფლების აღკვეთის მისჯისას მოსალოდნელია აღზრდისთვის საზიანო შედეგები, არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის სასჯელის ქვედა ზღვარი ბრალის ხარისხის თანაზომიერად უნდა განისაზღვროს. ქვედა ზღვარზე დაბალი სასჯელის შეფარდება ბრალის ხარისხიდან გამომდინარე დაუშვებლადაა მიჩნეული, ვინაიდან, ამავე მოსაზრების მიხედვით, წინააღმდეგ შემთხვევაში ბრალის სამართლიანი გამოსყიდვის მიზანი მიუღწეველი დარჩებოდა⁸⁰. აღნიშნული შეხედულება საკამათოა, ვინაიდან როგორც მატერიალური სსკ-ი, ისე საქართველოს ამკ-ი უშვებს კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის შეფარდების შესაძლებლობას. როგორც წესი, კანონმდებელი სასჯელის ზედა და ქვედა ზღვარს ისე განსაზღვრავს, რომ, ქმედების უმართლობასთან ერთად, ბრალსაც მოიაზ-

⁷⁷ Schaffstein F., Beulke W., Swoboda S., Jugendstrafrecht, Eine systematische Darstellung, 15 Aufl., Stuttgart, 2014, 166-167, §22 Rn. 442.

⁷⁸ NStZ, 1996, 496.

⁷⁹ Schaffstein F., Beulke W., Swoboda S., Jugendstrafrecht, Eine systematische Darstellung, 15 Aufl., Stuttgart, 2014, 167, §22 Rn. 443.

⁸⁰ Meier B. -D., Rössner D., Trüg G., Wulf R. (Hrsg.), Jugendgerichtsgesetz, 2 Aufl., Baden-Baden, 2014, 249, §18 Rn. 20.

რებს საზომად, მაგრამ კანონმდებელი წინასწარ ყველაფერს ვერ გაითვალისწინებს. შეიძლება დამნაშავეს მხარეს აღმოჩნდეს ისეთი შემამსუბუქებელი გარემოება, რომელზეც კანონმდებელი მანამდე ვერც დაფიქრდებოდა. ამდენად, მოსამართლისთვის კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის შეფარდების უფლების მინიჭება მეტად მნიშვნელოვანია. მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ მოსამართლემ ანგარიში არ უნდა გაუწიოს ქმედების უმართლობას, ბრალის ხარისხს, დამნაშავეს პიროვნებას. კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის შეფარდების გადანყვეტილება სწორედ დასახელებულ გარემოებათა გათვალისწინებით უნდა იქნეს მიღებული.

არასრულწლოვნისთვის სასჯელის დანიშვნისას მხედველობაში მიიღება ასევე დრო, რომელიც გავიდა დანაშაულის ჩადენასა და გადანყვეტილების მიღებას შორის. აღნიშნული ფაქტორი სრულწლოვანი მსჯავრდებულების მიმართაც მიიღება სათვალავში, მაგრამ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება არასრულწლოვნებში, ვინაიდან ისინი განვითარების ეტაპზე იმყოფებიან და მოკლე დროშიც მნიშვნელოვან ცვლილებებს განიცდიან ცხოვრების პირობებთან დაკავშირებით და პიროვნული თვალსაზრისით. პროცესის გონივრულ ვადებში ჩატარების მოთხოვნა გამომდინარეობს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ლი ნაწილიდან. პროცესის გაჭიანურება იწვევს აღნიშნული მოთხოვნის დარღვევას⁸¹.

ჯარიმის, საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის, საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის და ვადიანი თავისუფლების აღკვეთის გამოყენება არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის მიმართ მანამდეც იყო შესაძლებელი მატერიალური სისხლის სამართლის კოდექსით. თუმცა, განსხვავებული იყო ჯარიმის გამოყენების საკანონმდებლო რეგულირება. მატერიალური სისხლის სამართლის კოდექსი უშვებდა ჯარიმის გამოყენებას მაშინაც, როცა დანაშაულის ჩამდენი არასრულწლოვანი გადახდისუუნარო იყო. ასეთ შემთხვევაში ჯარიმის გადახდა გადახდისუუნარო არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის მშობლებს ეკისრებოდა. აღნიშნული საკანონმდებლო რეგულირების კონსტიტუციურობასთან დაკავშირებით სარჩელი იქნა შეტანილი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოში. მომჩივანი მხარე მიიჩნევდა, რომ აღნიშნული საკანონმდებლო რეგულირება არაკონსტიტუციური იყო პირადი და ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპებთან შეუსაბამობის გამო. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ გასაჩივრებული ნორმის არაკონსტიტუციურობა გამოიკვლია და მიუთითა, რომ არ ირღვეოდა ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპი, ვინაიდან დამნაშავედ და ბრალეულად ცნობა ხდებოდა იმ არასრულწლოვნის, რომელმაც რეალურად ჩაიდინა დანაშაული და არა მისი მშობლების, გამამტყუნებელი განაჩენი დგებოდა დანაშაულის ჩამდენი არასრულწლოვნის მიმართ და არა მისი მშობლების მიმართ⁸². საკონსტიტუციო სასამართლოს აღნიშნულმა გადაწყვეტილებამ იურიდიულ საზოგადოებაში არაერთგვაროვანი შეხედულება გამოიწვია. სწავლულ იურისტთა ერთმა ნაწილმა საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება გააკრიტიკა და აღნიშნა, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო აღნიშნული გადაწყვეტილებით გზას უხსნიდა არასამართლიანი სასჯელის გამოყენებას⁸³. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების მიუხედავად, კა-

⁸¹ იქვე, 250, §18 Rn. 24.

⁸² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 11 ივლისის #3/2/416 გადაწყვეტილება. აღნიშნულ საკითხზე ასევე იხ. *კობალეიშვილი მ.*, იწვევს თუ არა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 42-ე მუხლის მე-5¹ ნაწილის მოქმედება მშობლის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას, „სამართლის ჟურნალი“, № 1, 2013, 295-306.

⁸³ *გამყრელიძე ო.*, სასჯელი სამართლიანი და სასჯელი უსამართლო, „ცხოვრება და კანონი“, № 1, 2016, 3-8.

ნონმდებლობა მაინც შეიცვალა და, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიხედვით, არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის მიმართ ჯარიმის შეფარდება მხოლოდ მაშინ არის დასაშვები, როცა მას აქვს დამოუკიდებელი შემოსავალი კანონიერი საქმიანობიდან (68-ე მუხ.). საკითხის ასეთი გადაწყვეტა მისაღებია და იგი სრულად შეესაბამება სისხლის სამართლის ფუძემდებლურ პრინციპებს.

არასრულწლოვანი მსჯავრდებულისთვის შეფარდებული ჯარიმის გადახდის მსჯავრდებულის მშობლისთვის დაკისრების წესს სხვა სახელმწიფოთა კანონმდებლობაც ითვალისწინებს, რაც ექსპერტთა მიერ დადებითად არ არის შეფასებული, ვინაიდან მშობელს შეიძლება ბავშვის სოციალური რეინტეგრაციის პროცესში მონაწილეობის და აქტიური პარტნიორობის სურვილი გაუნელდეს, რაც არასრულწლოვანის საუკეთესო ინსტერესებთან შეუსაბამოდ ითვლება⁸⁴.

ჯარიმასთან, როგორც არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის მიმართ გამოსაყენებელ სასჯელთან დაკავშირებით კრიტიკულ შეფასებას იმსახურებს ის, რომ კანონი არ განსაზღვრავს ჯარიმის მაქსიმალურ ოდენობას, რაც ქმნის პრობლემას ნორმის განსაზღვრულობის კუთხით. ნორმის განსაზღვრულობა მნიშვნელოვანი პრინციპია, რომელიც სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპიდან გამომდინარეობს და არსებითი მნიშვნელობა ენიჭება ქვეყნის სამართლებრივი სტაბილურობის უზრუნველყოფისთვის. სახელმწიფოს რეაქცია დანაშაულთან დაკავშირებით პროგნოზირებადი უნდა იყოს ნორმის ადრესატისთვის, რაც აუცილებელი წინაპირობაა სამართლისადმი მოსახლეობის ნდობის განმტკიცების თვალსაზრისით⁸⁵.

არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის მიმართ ჯარიმის შეფარდებასთან დაკავშირებით იურიდიულ ლიტერატურაში სკეპტიკური შეხედულებებია გამოთქმული მსჯავრდებულის რეინტეგრაციის მიზნის მიღწევის თვალსაზრისით. გამოთქმული სკეპტიკური შეხედულებები ხშირ შემთხვევაში უკავშირდება არასრულწლოვანთა მნიერ ეკონომიკურ შესაძლებლობებსაც⁸⁶.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის მიმართ ერთ-ერთ სასჯელად საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის გამოყენების შესაძლებლობას უშვებს. არასრულწლოვანს საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა შეიძლება დაენიშნოს 40-დან 300 საათამდე ვადით. თუმცა, ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრებით, საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის დანიშვნა 300 საათის ოდენობით ეწინააღმდეგება თანაზომიერების კონსტიტუციურ პრინციპს, ვინაიდან აღნიშნული ოდენობით საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის შეფარდება მსჯავრდებულს არ უტოვებს თავისუფალ დროს სწავლისთვის⁸⁷.

⁸⁴ *ჰამილტონი ქ.*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკანონმდებლო რეფორმის სახელმძღვანელო მითითებები, ქართული თარგმანი, ბავშვთა სამართლებრივი ცენტრი და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვთა ფონდი („იუნისეფი“), თბ., 2011, 109.

⁸⁵ *შვაბე ი.*, გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები, *ჩაჩანიძე ე.* (თარგმ.), თბ., 2011, 373; *იზორია ლ.*, თანამედროვე სახელმწიფო, თანამედროვე ადმინისტრაცია, თბ., 2009, 200; *შალიკაშვილი მ.*, შენიშვნები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსთან დაკავშირებით, „კრიმინოლოგიის ჟურნალი“, № 1, 2016, 83-84.

⁸⁶ *ჰამილტონი ქ.*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკანონმდებლო რეფორმის სახელმძღვანელო მითითებები, ქართული თარგმანი, ბავშვთა სამართლებრივი ცენტრი და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვთა ფონდი („იუნისეფი“), თბ., 2011, 109.

⁸⁷ *Ostendorf H., Drenkhahn K., Jugendstrafrecht*, 9 Aufl., Baden-Baden, 2017, 143, IV 3, Rn. 178; *შალიკაშვილი მ.*, *მიქნაძე გ.*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მე-2 გამოც., თბ., ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 82.

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში, და ზოგადად სისხლის სამართალში, ნოვაციას წარმოადგენს შინაპატიმრობის შემოტანა სასჯელის სახით. სასჯელის აღნიშნულ სახეს ადრე ქართული კანონმდებლობა არ ითვალისწინებდა. შინაპატიმრობა ჯერ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსით იქნა გათვალისწინებული და 2016 წლიდან ამოქმედდა, ხოლო 2018 წლის იანვრიდან სრულწლოვნების მიმართაც გამოიყენება.

შინაპატიმრობა იმით გამოირჩევა სხვა სახის სასჯელებისგან, რომ მისი აღსრულება სახლში ხდება, მსჯავრდებულს დღე-ღამის განსაზღვრულ პერიოდში სახლში ყოფნის ვალდებულება ეკისრება. შინაპატიმრობა მხოლოდ ნაკლებად მძიმე კატეგორიის დანაშაულის ჩამდენთა მიმართ გამოიყენება ისე, რომ მისმა აღსრულებამ ხელი არ შეუშალოს ანაზღაურებადი სამუშაოს შესრულებას ან სწავლის პროცესს. შინაპატიმრობის დროს მსჯავრდებულისთვის დაკისრებული მოვალეობის აღსრულებაზე კონტროლის მიზნით შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ელექტრონული ზედამხედველობის საშუალება, მაგრამ პრობაციის ეროვნული სააგენტოს გადაწყვეტილებით, ის შეიძლება არც იქნეს გამოყენებული.

ამკ-ის 70-ე მუხლი ერთ-ერთ ალტერნატიულ სასჯელად ითვალისწინებს საქმიანობის უფლების ჩამორთმევას. ზოგადად, მსჯავრდებულის რესოციალიზაციას ხელს უწყობს შრომაში მსჯავრდებულის ჩართვა. ხოლო საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა საპირისპიროს გულისხმობს. ამიტომ ჩნდება კითხვა, უპირატესად, თუ რომელ მიზანს ემსახურება საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა? ეს შეიძლება იყოს დანაშაულის პრევენციის მიზანი.

საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის შეფარდებისას უნდა გაითვალისწინონ, რომ მისმა გამოყენებამ მსჯავრდებული ფინანსური და სოციალური პრობლემების წინაშე არ უნდა დააყენოს⁸⁸.

არასრულწლოვნისთვის სასჯელის შეფარდების დროს გასათვალისწინებელია, თუ რამდენად ამცირებს კონკრეტული სასჯელი დანაშაულის რეციდივის რისკს⁸⁹ და უპირატესობა სწორედ იმას უნდა მიენიჭოს, რომელიც დანაშაულის განმეორებით ჩადენის საფრთხეს ამცირებს.

9. ძირითადი და დამატებითი სასჯელები

არასრულწლოვანი მსჯავრდებულებისთვის გათვალისწინებული სასჯელები იყოფა ძირითად და დამატებით სასჯელებად. ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა მხოლოდ ძირითად სასჯელად შეიძლება დაინიშნოს, ხოლო სასჯელის სხვა სახეები – როგორც ძირითად, ისე დამატებით სასჯელად. დამატებითი სასჯელებიდან მხოლოდ საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის დანიშვნა შეიძლება დამატებით სასჯელად მაშინაც, როცა იგი საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლით სასჯელის სახედ არ არის გათვალისწინებული (ამკ-ის 71-ე მუხ. მე-5 ნაწ.). ასეთი მითითება არ არის მოცემული სხვა დამატებით სასჯელებზე, რაც იმას ნიშნავს, რომ მათი დამატებით სასჯელად შეფარდება მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, როცა იგი სსკ-ის კერძო ნაწილის შესაბამისი მუხლითაა გათვალისწინებული, რაც მეტად მნიშვნელოვანია სასჯელის პროპორციულობის პრინციპის დასაცავად და მოსამართლის მიერ მსჯავრდებულისთვის არაპროპორციული სასჯელის შეფარდების საფრთხეს გამორიცხავს. დამატებითი სასჯელის შეფარდების საკითხი განსხვავებულად წყდება მატერიალური სსკ-ით,

⁸⁸ შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, თბ., ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 140-141.

⁸⁹ ივანიძე მ., არასრულწლოვანი და მისი საუკეთესო ინტერესები, წიგნში: თოდუა ნ., ივანიძე მ. (რედ.), არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, თბ., 2017, 40.

რომლის მიხედვითაც, დამატებითი სასჯელის დანიშვნა არ არის დამოკიდებული იმაზე, ითვალისწინებს თუ არა მას სსკ-ის კერძო ნაწილის შესაბამისი მუხლი, რაც ერთგვარ საფრთხეს ქმნის პროპორციული სასჯელის შეფარდების თვალსაზრისით.

10. არასრულწლოვნისთვის სასჯელის დანიშვნა

არასრულწლოვანი მსჯავრდებულისთვის სასჯელის დანიშვნისას მოსამართლე, პირველ რიგში, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს და ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშს ითვალისწინებს. ამკ-ი უშვებს მსჯავრდებულისთვის, სასჯელთან ერთად, კოდექსის 45-ე მუხლით გათვალისწინებული 1 ან რამდენიმე მოვალეობის დაკისრების შესაძლებლობას. თუმცა მოსამართლემ უნდა გაითვალისწინოს მსჯავრდებულის გონებრივი და ფიზიკური შესაძლებლობები იმისთვის, რომ შესაძლებელი იყოს მსჯავრდებულისთვის დაკისრებული მოვალეობის შესრულება. არასაპატიმრო სასჯელის აღსრულების პროცესში გამოიყენება ელექტრონული ზედამხედველობის მექანიზმი, რომლის გამოყენების წესი და პირობები იუსტიციის მინისტრის ბრძანებით განისაზღვრება.

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი (76-ე მუხ.) უშვებს არასრულწლოვანი მსჯავრდებულისთვის კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის დანიშვნის შესაძლებლობას. ეს შესაძლებელია მაშინ, თუ მის მიმართ წარსულში გამამტყუნებელი განაჩენი გამოტანილი არ ყოფილა და არსებობს შემამსუბუქებელ გარემოებათა ერთობლიობა, რაც მიზანშეწონილს ხდის კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის შეფარდებას. მოცემულ საკანონმდებლო დებულებაში საყურადღებოა ის, რომ ამკ კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის შესაფარდებლად არ მოითხოვს მხარეებს შორის საპროცესო შეთანხმების არსებობას, განსხვავებით მატერიალური სისხლის სამართლის კოდექსისგან (55-ე მუხ.), რომელიც კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის შეფარდებას მხოლოდ მხარეებს შორის საპროცესო შეთანხმების დადებისას უშვებს. ის, რომ ამკ არასრულწლოვანი მსჯავრდებულისთვის კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის შესაფარდებლად არ მოითხოვს მხარეებს შორის საპროცესო შეთანხმების არსებობას, მისასაღმებელია, ვინაიდან საპროცესო შეთანხმების დადებისას ბრალდების მხარე საჯარო ინტერესებით ხელმძღვანელობს, რაც არ იძლევა მსჯავრდებულის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინების შესაძლებლობას. თუმცა, საბოლოოდ შეუძლებელია იმის თქმა, რომ ამკ-ის 76-ე მუხლი სრულად იძლევა საკითხის სამართლიანად გადაწყვეტის შესაძლებლობას, ვინაიდან აღნიშნული მუხლის საფუძველზე კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის შესაფარდებლად აუცილებელია, მსჯავრდებულის მიმართ არ იყოს გამამტყუნებელი განაჩენი გამოტანილი და არსებობდეს შემამსუბუქებელ გარემოებათა ერთობლიობა. ასეთ მოთხოვნებს მატერიალური სსკ-ის 55-ე მუხლი არ აყენებს სრულწლოვანი მსჯავრდებულების მიმართ. თუ არ გავითვალისწინებთ მხარეთა შორის საპროცესო შეთანხმების დადებაზე მოთხოვნას, მატერიალური სისხლის სამართლის კოდექსი კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის შეფარდების საკითხს უფრო ლიბერალურად წყვეტს, ვიდრე არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი. განსაკუთრებით აღსანიშნავია არასრულწლოვნებთან დაკავშირებით არსებული მოთხოვნა, რომ მათ მიმართ არ უნდა იყოს წარსულში გამოტანილი გამამტყუნებელი განაჩენი, იმიტომ, რომ კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის შეფარდება შესაძლებელი გახდეს. აღნიშნული მოთხოვნა კიდევ უფრო არასწორად გამოიყურება იმის გათვალისწინებით, რომ ამკ-ის მე-12 მუხლის თანახმად, არასრულწლოვანს ნასამართლობა გაქარწყლებულად ეთვლება სასჯელის მოხდისთანავე. გამოდის, რომ სასჯელის მოხდისას

ნასამართლობა ქარწყლება, მაგრამ გაქარწყლებული ნასამართლობა მაინც გახდება კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის შეფარდებისთვის დამაბრკოლებელი გარემოება. აღნიშნული საკანონმდებლო რეგულირება მით უფრო უსამართლო სახეს იძენს იმის გათვალისწინებით, რომ იგი მხოლოდ არასრულწლოვნებზე ვრცელდება. გამოდის, რომ მოცემულ შემთხვევაში კანონმდებლობა არსრულწლოვნებს უფრო მკაცრად ეპყრობა. გარდა ამისა, მხედველობაშია მისაღები ის გარემოებაც, რომ როცა ამკ არასრულწლოვანი მსჯავრდებულისთვის კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის შეფარდების შესაძლებლობას გამორიცხავს წარსულში გამოტანილი გამამტყუნებელი განაჩენის გამო, არ არის გათვალისწინებული, თუ როგორი დანაშაულის (განზრახი თუ არაგანზრახი, ძალადობითი თუ არაძალადობითი) ჩადენას უკავშირდება წარსულში გამოტანილი განაჩენი.

ის, რომ, ამკ-ის 76-ე მუხლის თანახმად, წინა ნასამართლობა კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის შეფარდებისთვის ხელისშემშლელი გარემოებაა, არაკონსტიტუციურად მიიჩნევა ადამიანის პიროვნული განვითარების უფლებასთან შეუსაბამობის გამო, ვინაიდან აღნიშნული ნორმა არასრულწლოვანს არ აძლევს თავისუფლად განვითარების შესაძლებლობას⁹⁰, გაქარწყლებული და მოხსნილი ნასამართლობა ხელს უშლის არასრულწლოვნის მიმართ ჰუმანური საკანონმდებლო დებულების გამოყენებას, რაც არასრულწლოვნის ქვემარტივ ინტერესებთანაც შეუსაბამოა.

არასრულწლოვან დამნაშავეთა მიმართ სასჯელის დანიშვნისას სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს მსჯავრდებულის განვითარების უნარი, ისევე, როგორც საზოგადოებაში კვლავ ინტეგრაციის შესაძლებლობა⁹¹, არასრულწლოვნის განათლების დონე, ჯანმრთელობის მდგომარეობა, ოჯახური გარემო, დანაშაულის ჩადენის გარემოებები და დანაშაულის აღქმის საკითხი⁹², დამნაშავეის ქცევა დანაშაულის ჩადენის შემდეგ, ზემოქმედება, რომელსაც სასჯელი დამნაშავეზე მოახდენს⁹³. სასჯელის შეფარდების დროს რელევანტურ გარემოებას წარმოადგენს დამნაშავეის აღიარებაც, ქმედითი მონანიება, ზიანის ანაზღაურების მცდელობა, სამსახურში მუშაობის დაწყება⁹⁴.

არასრულწლოვნის სასჯელი უნდა განისაზღვროს იმ თვალსაზრისით, რომ საჭირო აღმზრდელობითი ზემოქმედება შესაძლებელია. თუმცა, არასრულწლოვნისთვის სასჯელის შეფარდებისას აღმზრდელობითი თვალსაზრისის უპირატესი რანგი არ უნდა აღიქმებოდეს ისე, რომ აღმზრდელობითი ზემოქმედება იყოს ერთადერთი მიზანი, რომელიც სასჯელის შეფარდებისას მხედველობაში მიიღება. მასთან ერთად მხედველობაში მიიღება ბრალის სამართლიანი გამოსყიდვა და მასთან დაკავშირებული პოზიტიური გენერალური პრევენციის ასპექტი.⁹⁵

მიუხედავად იმისა, რომ არასრულწლოვნის სასჯელის დანიშვნის დროს აღმზრდელობითი თვალსაზრისი უმნიშვნელოვანესი და არსებითია, მას არ შეუძლია სასჯელის ზომის გამართლება, რომელიც არასრულწლოვნის ბრალს, როგორც ზედა ზღვარს, აჭარბებს. ამიტომაც, არ შეიძლება, არასრულწლოვანს შეეფარდოს სასჯელის ისეთი ზომა, რომელიც სცდება სასჯელის ზედა ზღვარს.⁹⁶

⁹⁰ შალიკაშვილი მ., შენიშვნები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსთან დაკავშირებით, „კრიმინოლოგიის ჟურნალი“, №1, 2016 86.

⁹¹ Eisenberg U., Jugendgerichtsgesetz, 19 Aufl., München, 2017, 1257, §106 Rn. 6.

⁹² ჰამილტონი ქ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკანონმდებლო რეფორმის სახელმძღვანელო მითითებები, ქართული თარგმანი, ბავშვთა სამართლებრივი ცენტრი და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვთა ფონდი („იუნისეფი“), თბ., 2011, 102.

⁹³ Meier B. -D., Rössner D., Trüg G., Wulf R. (Hrsg.), Jugendgerichtsgesetz, 2 Aufl., Baden-Baden, 2014, 248, §18 Rn. 16.

⁹⁴ იქვე, 248, Rn. 18.

⁹⁵ Schaffstein F., Beulke W., Swoboda S., Jugendstrafrecht, Eine systematische Darstellung, 15 Aufl., Stuttgart, 2014, 178, §22 Rn. 472.

⁹⁶ იქვე, 179, §22 Rn. 474.

11. არასრულწლოვანთათვის სასჯელის დანიშვნის დროს გასათვალისწინებელი მიზანი

სასჯელის შეფარდების არგუმენტაციული დასაბუთებისთვის, სასჯელის ზომის განსაზღვრის მასშტაბად მიიჩნევა ბრალის გამოსყიდვა. მაგრამ არასრულწლოვნებთან მიმართ ბრალის ხარისხის განსაზღვრას საფუძვლად უდევს აღმზრდელობითი ასპექტი და არასრულწლოვნის ინტერესები, რომელიც სასჯელის შეფარდების დასაბუთების დროს დომინანტურ პრინციპად ითვლება.⁹⁷

არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში სასჯელის შეფარდებისთვის მისაღებ თეორიად განიხილება „მიხედულების ფარგლების თეორია“, რომელიც უშვებს პრევენციას რეპრესიის ფარგლებში, რაც გულისხმობს აღზრდას ბრალის გამოსყიდვის ფარგლებში⁹⁸.

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში სასჯელის ზომის გამკაცრება არის თუ არა დასაშვები გენერალურპრევენციული თვალსაზრისით, საკამათოდ ითვლება. ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული ერთ-ერთი მოსაზრებით, არასრულწლოვანი დამნაშავესთვის დანიშნულმა სასჯელმა არა მხოლოდ მსჯავრდებულზე უნდა მოახდინოს ზემოქმედება, არამედ – დანაშაულის ჩადენისკენ მიდრეკილ სხვა არასრულწლოვნებზეც. დანიშნული სასჯელი დამაშინებელ ეფექტს შეიცავს და, შესაბამისად, არა მხოლოდ კერძო, არამედ გენერალური პრევენციაც ხორციელდება⁹⁹.

გერმანიის უზენაესი სასამართლოს პოზიციის, გაბატონებული შეხედულების, მათ შორის ქართულ ლიტერატურაში გაზიარებული მოსაზრების მიხედვით, სასჯელის ზომის გამკაცრება საზოგადოების დაშინების მიზნით დაუშვებლად მიიჩნევა¹⁰⁰. საზოგადოების დაშინების მიზნით, სასჯელის გამკაცრება მით უფრო მიუღებელია არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში, ვინაიდან მისი მთავარი პრინციპი გულისხმობს ისეთი სასჯელის გამოყენების თავიდან აცილებას, რომელსაც ექნება დესოციალიზაციის ეფექტი.¹⁰¹

12. მსჯავრდებულის ახალგაზრდული ასაკი, როგორც სისხლისსამართლებრივი უმართლობის არასრულად შერაცხვის საფუძველი?

სასჯელის შემამსუბუქებელ გარემოებას წარმოადგენს მსჯავრდებულის ახალგაზრდული ასაკი. კერძოდ, თუ მსჯავრდებული 21 წლამდე ასაკისაა¹⁰². ზოგიერთი ავტორი შემამსუბუქებელ გარემოებად მიიჩნევს მხოლოდ არასრულწლოვანებას, თვრამეტი წლის ასაკს მიუღწევლობას¹⁰³. თუმცა უფრო სწორი იქნებოდა შემამსუბუქებელ გარემოებად არა მხოლოდ არასრულწლოვანების, არამედ ახალგაზრდული ასაკის მიჩნევა, რაც საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსიდანაც გამომდინარეობს, რომელიც არა მხოლოდ არასრულწლოვნებზე, არამედ 21 წლამდე ასაკის პირებზეც ვრცელდება (ამკ-ის მე-2 მუხ.).

⁹⁷ Streng F., Jugendstrafrecht, 4 Aufl., Heidelberg, 2016, 225, §12 IV Rn. 455.

⁹⁸ იქვე, 222, §12 IV Rn. 450.

⁹⁹ ვარძელაშვილი ს., სასჯელის მიზნები, თბ., 2016, 269-270.

¹⁰⁰ Streng F., Jugendstrafrecht, 4 Aufl., Heidelberg, 2016, 222-223, §12 IV Rn. 451; შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მე-2 გამოც., თბ., ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 126.

¹⁰¹ Streng F., Jugendstrafrecht, 4 Aufl., Heidelberg, 2016, 222-223, §12 IV Rn. 451.

¹⁰² BGH StV, 1995, 584.

¹⁰³ გოთუა ზ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, სასჯელი, თბ., 2001, 40.

რაც უფრო ნაკლები ასაკისაა მსჯავრდებული, მით უფრო შეზღუდული შეიძლება იყოს შერაცხვაუნარიანობა. მაგალითად, გონებრივი და სულიერი სიმწიფის თვალსაზრისით, 14 წლის ასაკს მიღწეული პირის ბრალუნარიანობა ნაკლებია, ვიდრე 17-დან 20 წლამდე პირისა¹⁰⁴. აღნიშნული კი უკავშირდება საკუთარი ქმედების მნიშვნელობის გაცნობიერების და ქმედებაზე ბატონობის შეზღუდულ შესაძლებლობას, რაც სხვაგვარად ქცევის შესაძლებლობას არ გამო-რიცხავს, მაგრამ ამცირებს. გარდა ამისა, რაც უფრო ახალგაზრდაა მსჯავრდებული, მით მეტია მასზე სხვა პირთა მიერ ზეგავლენის მოხდენის შესაძლებლობა, რამდენადაც საქმე ეხება ისეთ პირს, რომლის ფსიქიკაც ბოლომდე, სრულად არ არის ჩამოყალიბებული.

საქართველოს უზენაესი სასამართლო მსჯავრდებულის ახალგაზრდულ ასაკს მართებულად თვლის იმ გარემოებად, რომლის გათვალისწინებაც აუცილებელია რესოციალიზაციის მიზნის მისაღწევად¹⁰⁵.

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი არასრულწლოვნების მიმართ საკითხებს ბევრად უფრო ჰუმანურად წყვეტს, ვიდრე მატერიალური სსკ სრულწლოვნებთან მიმართებით, რაც იმის თქმის შესაძლებლობას იძლევა, რომ სასჯელის დანიშვნის დროს მსჯავრდებულის ახალგაზრდული ასაკი აუცილებლად გასათვალისწინებელ გარემოებას წარმოადგენს.

სასჯელის დანიშვნის დროს მსჯავრდებულის ახალგაზრდული ასაკის გათვალისწინება სასჯელის შემამსუბუქებელ გარემოებად გამომდინარეობს იქიდან, რომ ახალგაზრდულ და მით უფრო არასრულწლოვანების ასაკში ადამიანი ჯერ კიდევ არ არის სრულად ჩამოყალიბებული, მასზე ადვილია ფსიქოლოგიური ზემოქმედების მოხდენა, ასაკიდან გამომდინარე, შეიძლება არ ჰქონდეს ნათელი წარმოდგენა ქმედების საშიშროებაზე¹⁰⁶. სწორედ აღნიშნული უდევს საფუძვლად არასრულწლოვანი მსჯავრდებულებისთვის სასჯელის შემცირებას ასაკობრივი სხვაობის გათვალისწინებით. მსჯავრდებულის ასაკი პირდაპირ კავშირშია მისი განვითარების დონესთან, რაც სასჯელის დანიშვნის დროს გასათვალისწინებელი მნიშვნელოვანი გარემოებაა.

13. არასრულწლოვნის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლება

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი ითვალისწინებს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების საფუძვლებს. ესენია: ხანდაზმულობის გამო, შეზღუდული შერაცხადობის გამო, განრიდების და მედიაციის შემთხვევა. ხანდაზმულობის ვადის გასვლის გამო პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლება უკავშირდება განსაზღვრულ ვადებს, რომელიც დიფერენცირებულია ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმის მიხედვით. აღსანიშნავია, რომ ეს ვადები, რომლითაც ხანდაზმულობის გასვლა განისაზღვრება, სრულწლოვნების და არასრულწლოვნების მიმართ განსხვავებულია. მაგალითად, თუ სრულწლოვნის მიერ ნაკლებად მძიმე დანაშაულის ჩადენიდან ექვსი წლის გასვლა ხანდაზმულობის ვადის გასვლას წარმოადგენს, არასრულწლოვნების მიმართ ეს ვადა სამი წლით განისაზღვრება ანუ ნახევრდება, თუ მძიმე დანაშაულის ჩადენისას სრულწლოვნების მიმართ ხანდაზმულობის ვადა ათი წელია, არასრულწლოვნების მიმართ ხუთ წლამდე მცირდება.

¹⁰⁴ Schöch H., in: Meier B. -D., Rössner D., Schöch H., Jugendstrafrecht, 3 Aufl., München, 2013, 224, §11 II, Rn. 18.

¹⁰⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი, თბ., 2005, № 4, 46.

¹⁰⁶ გოთუა ზ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, სასჯელი, თბ., 2001, 40.

ამკ ითვალისწინებს ხანდაზმულობის ვადის გასვლის გამო არა მხოლოდ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან, არამედ, ასევე, სასჯელისაგან გათავისუფლებასაც. თუ პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლებასთან დაკავშირებით ხანდაზმულობის ვადები დანაშაულის ჩადენიდან აითვლება, სასჯელის მოხდისგან გათავისუფლებასთან დაკავშირებით ვადების ათვლა სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენით მსჯავრდების მომენტიდან ხდება.

როგორც ითქვა, არასრულწლოვნის პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების საფუძველს შეიძლება წარმოადგენდეს მისი შეზღუდული შერაცხადობა (ამკ-ის 37-ე მუხ.). მაშინ, როდესაც მატერიალური სისხლის სამართლის კოდექსი სრულწლოვნების მიმართ შეზღუდული შერაცხადობის საფუძველზე სასჯელის მხოლოდ შემსუბუქების შესაძლებლობაზე მიუთითებს (35-ე მუხ.), ამკ იმავე გარემოებას არასრულწლოვნებთან დაკავშირებით პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების ერთ-ერთ შესაძლო საფუძველად ითვალისწინებს.

14. განრიდება და მედიაცია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი დანაშაულის ჩამდენი არასრულწლოვნების მიმართ უშვებს ალდგენითი მართლმსაჯულების ისეთი ღონისძიების გამოყენებას, როგორცაა განრიდება და მედიაცია, თუ იგი უზრუნველყოფს არასრულწლოვნის რესოციალიზაციარეაბილიტაციას და ახალი დანაშაულის თავიდან აცილებას. განრიდება მაშინ ხდება, როცა სასჯელის მიზანი სასჯელის გარეშე მიიღწევა. ის, რომ განრიდება იმავე მიზნის მისაღწევად გამოიყენება, როგორც სასჯელი, გამომდინარეობს ამკ-ის 38-ე მუხლიდან, სადაც განრიდების მიზნებზეა საუბარი.

ლიტერატურაში გამოთქმული ერთ-ერთი შეხედულებით, განრიდებას არ შეიძლება იგივე მიზანი დაუფსახოთ, რაც სასჯელს. აღნიშნული მოსაზრების ახსნას ავტორი იმით ცდილობს, რომ განრიდების ღონისძიება და სასჯელი ადამიანის უფლებაში განსხვავებული ინტენსივობის ჩარევას გულისხმობს¹⁰⁷. მოცემული თვალსაზრისი არ არის სათანადოდ დასაბუთებული. ის, რომ განრიდება და სასჯელი სხვადასხვა ინტენსივობის ჩარევასთან არის დაკავშირებული, არ ნიშნავს იმას, რომ დასახელებული ღონისძიებები განსხვავებულ მიზნებს უნდა ემსახურებოდეს. სასჯელთა სახეებიც ადამიანის უფლებების განსხვავებული ინტენსივობით შეზღუდვას უკავშირდება, მაგრამ აქედან არ გამომდინარეობს, რომ სხვადასხვა მიზნებს ემსახურება. განრიდება და სასჯელი ერთსა და იმავე მიზნებს რომ შეიძლება ემსახურებოდეს, ამაზე მეტყველებს შემდეგი გარემოება: განრიდება სასჯელის ალტერნატიული ღონისძიებაა და ისევე, როგორც სასჯელი, განრიდების ღონისძიებაც დანაშაულის ჩამდენი პირის მიმართ გამოიყენება.

განრიდების შესაძლებლობა არსებობს როგორც ნაკლებად მძიმე, ისე მძიმე დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში (ამკ-ის 38-ე მუხ.). განრიდება არის სასჯელის ალტერნატიული ღონისძიება და იგი სისხლის სამართალს უფრო ჰუმანურს ხდის,¹⁰⁸ ვინაიდან მიმართულია არა წარსულისკენ, არამედ მომავლისკენ. ალდგენითი მართლმსაჯულების პროგრამები განიხილება დანაშაულებრივი ქცევის მართვის და რეციდივის შემცირების ეფექტიან გზად.¹⁰⁹

¹⁰⁷ შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მე-2 გამოც., თბ., ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 94-95.

¹⁰⁸ თუმანიშვილი გ., ალდგენითი (რესტორაციული) მართლმსაჯულება და მისი განვითარების პერსპექტივა საქართველოში, კრებულში: ტურავა მ. (რედ.), სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, სისხლის სამართლის სამეცნიერო სიმპოზიუმის კრებული, თბ., 2013, 258.

¹⁰⁹ ჰამილტონი ქ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკანონმდებლო რეფორმის სახელმძღვანელო მითითებები, ქართული თარგმანი, ბავშვთა სამართლებრივი ცენტრი და გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, 2013, 10.

როდესაც საუბარია აღდგენითი მართლმსაჯულების ინსტიტუტის არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის მიმართ გამოყენებით სასჯელის მიზნის მიღწევაზე, იგულისხმება მსჯავრდებულის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაცია, პრევენცია და არა სამართლიანობის აღდგენა, ვინაიდან არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი სასჯელის ასეთ მიზანს არ ითვალისწინებს და განრიდება-მედიაციის ღონისძიებებიც არ არის მიმართული აღნიშნული მიზნის განხორციელებისკენ. მართალია, იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული ერთ-ერთი შეხედულებით, მედიაცია იძლევა სამართლიანობის აღდგენის შესაძლებლობას, ვინაიდან, მოცემული თვალსაზრისით, სამართლიანობის აღსადგენად ყოველთვის არ არის სავალდებულო რეპრესიული ღონისძიების გატარება¹¹⁰, მაგრამ აღნიშნული მოსაზრება საკამათოდ უნდა იქნეს მიჩნეული. სამართლიანობის აღდგენა არ შემოიფარგლება მხარეებს შორის მხოლოდ კონფლიქტის მოგვარებით. სამართლიანობის აღდგენა გულისხმობს სამართლიან სამაგიეროს მიზღვას ჩადენილი დანაშაულისთვის, რაც დანაშაულის ჩამდენის დასჯას მოითხოვს და განრიდება-მედიაციას გამორიცხავს.

განრიდების ღონისძიების გამოყენება მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, როცა არასრულწლოვანს ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დანაშაული აქვს ჩადენილი. განრიდებისას სისხლისსამართლებრივი დევნა არ იწყება ან დაწყებული სისხლისსამართლებრივი დევნა წყდება, რის შესახებაც გადაწყვეტილებას პროკურორი იღებს. განრიდების შესახებ გადაწყვეტილება შეიძლება მიღებულ იქნეს სასამართლოში საქმის წარმართვის შემდეგაც.

საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების შესახებ კოდექსის მიხედვით, განრიდების შესახებ გადაწყვეტილების გამოტანისას მხედველობაში მიიღება ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმე, ბრალეულობის ხარისხი, დანაშაულის ჩამდენის ასაკი, მოსალოდნელი სასჯელი, დანაშაულით გამოწვეული ზიანი, სისხლისსამართლებრივი დევნის პრევენციული გავლენა, დანაშაულის შემდგომი ქცევა, დამნაშავის მიერ წარსულში ჩადენილი დანაშაული და ინდივიდუალური შეფასების ანგარიში. ჩამოთვლილ გარემოებათა გათვალისწინებით, განრიდების გამოყენება მაშინაა შესაძლებელი, როცა: არასრულწლოვანი ნასამართლევი არ არის, დანაშაულს აღიარებს, სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელების საჯარო ინტერესი არ არსებობს, არასრულწლოვანი და მისი კანონიერი წარმომადგენელი განრიდების გამოყენებაზე წერილობით ინფორმირებულ თანხმობას გამოხატავენ. სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელებაზე ან მასზე უარის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას საჯარო ინტერესით ხელმძღვანელობა პროკურორს ევალება სისხლის სამართლის პოლიტიკის სახელმძღვანელო პრინციპების ზოგადი ნაწილის შესაბამისად¹¹¹.

განრიდების დროს არასრულწლოვანს შეიძლება დაეკისროს ისეთი მოვალეობა, რომელიც დაკავშირებული იქნება განათლების მიღებასთან, შრომასთან, მკურნალობასთან, თავისუფალი დროის განსაზღვრული ფორმით გამოყენებასთან. არასრულწლოვანს შეიძლება ასევე დაეკისროს სხვა ისეთი მოვალეობა, რომელიც ხელს შეუწყობს რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციას და დანაშაულის თავიდან აცილებას.

ნიზაციის ბავშვთა ფონდი („იუნისეფი“), თბ., 2011, 104; შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მე-2 გამოც., თბ., ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 91-92.

¹¹⁰ თუმანიშვილი გ., აღდგენითი (რესტორაციული) მართლმსაჯულება და მისი განვითარების პერსპექტივა საქართველოში, კრებულში: ტურავა მ. (რედ.), სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, სისხლის სამართლის სამეცნიერო სიმპოზიუმის კრებული, თბ., 2013, 263.

¹¹¹ აქუბარდია ი., განრიდების ინსტიტუტის სრულყოფის შესახებ, კრებულში: გურამ ნაჭყებია – 75, საიუბილეო კრებული, თბ., 2016, 61.

განრიდებასთან დაკავშირებით არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი უფრო მკაცრ მოთხოვნებს აყენებს, ვიდრე საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი სრულწლოვანი მსჯავრდებულების მიმართ. კერძოდ, არასრულწლოვნის განრიდებისთვის აუცილებელ მოთხოვნად ითვლება: ა) ნასამართლობის არარსებობა; ბ) წინათ განრიდების გამოყენების ფაქტის არარსებობა; გ) დანაშაულის აღიარება. ასეთი მოთხოვნები სრულწლოვნების მიმართ არ არსებობს, რაც არასრულწლოვნებს სრულწლოვნებთან მიმართებით არათანაბარ მდგომარეობაში აყენებს.¹¹²

განრიდებაზე უარის თქმის საფუძველი შეიძლება იყოს არასრულწლოვანი დამნაშავის ბრალის ხარისხი, როცა, ბრალის ხარისხის გათვალისწინებით, განრიდების ღონისძიების გამოყენება სამართლიანობაზე საზოგადოების გრძნობას იმდენად ეწინააღმდეგება, რომ აუტანელი ხდება.¹¹³

სასჯელისგან არასრულწლოვნის განრიდებასთან დაკავშირებით სათვალავში მიიღება ასევე ქმედების უმართლობა, მაგრამ გადამწყვეტია არა განხორციელებული ქმედების შემადგენლობის აბსტრაქტული სიმძიმე, არამედ კონკრეტული ქმედების უმართლობა. ავტორთა ერთი ნაწილი ბრალის სიმძიმესაც ქმედების უმართლობის სიმძიმესთან მჭიდრო კავშირში განიხილავს და, თუ ქმედების უმართლობის სიმძიმე მცირეა, ბრალის მძიმე ხარისხს გამოორციხავს. მასასადამე, ცალკეულ შემთხვევებში განხორციელებული უმართლობა წარმოადგენს ბაზისს ბრალის სიმძიმის განსაზღვრისთვის¹¹⁴. მეორე მხრივ, ბრალის ხარისხის დასაბუთებისთვის არასაკმარისად მიიჩნევა ქმედების მხოლოდ ობიექტური უმართლობა. ითვალისწინებენ დამნაშავის პიროვნებასაც.¹¹⁵

მართალია, სისხლისსამართლებრივი უმართლობის სიმძიმის მიხედვით ბრალის ხარისხის განსაზღვრას მხარს უჭერს ავტორთა ერთი ნაწილი, მაგრამ, აღნიშნული მოსაზრება შეიძლება საკამათოდ ჩაითვალოს ორჯერ შეფასების აკრძალვის პრინციპის გათვალისწინებით. ორჯერ შეფასება იყოფა აკრძალულ და ნებადართულ ორჯერ შეფასებად, რაც იმას ნიშნავს, რომ ორჯერ შეფასება ზოგჯერ ნებადართულიც არის და ყოველთვის არ იკრძალება, მაგრამ თუ ყოველთვის უმართლობის სიმძიმის მიხედვით შევაფასებთ ბრალის სიმძიმეს, მივალთ დასკვნამდე, რომ აკრძალული ორჯერ შეფასება არც არსებობს. მაგრამ, აღნიშნულ პრინციპთან დაკავშირებით საყურადღებოა ის, რომ მას არ მიიჩნევენ არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალთან მიმართებით მოქმედ პრინციპად.¹¹⁶

სასჯელისგან განრიდება დაუშვებლად მიიჩნევა, მაგალითად, მკვლელობის და სასიკვდილო შედეგით კვალიფიცირებულ განზრახ დელიქტთა განხორციელებისას. გარდა ამისა, ასევე ისეთი დელიქტების დროს, როგორცაა გაუპატიურება, ყაჩაღობა, მძევლად ხელში ჩაგდება. გერმანულ იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული თვალსაზრისით, განრიდებასთან დაკავშირებით გადაწყვეტილებისას, ობიექტური უმართლობის მოცულობის გარდა, მხედველობაში მიიღება პერსონალური გასაკიცხაობის ხარისხი. მოცემულ შემთხვევაში უმართლობა დამოუკიდებლად კი არ ფასდება, არამედ იმ პერსონალურ გარემოებებთან ერთად, რომელიც დანაშაუ-

¹¹² აქუბარდია ი., განრიდების ინსტიტუტის სრულყოფის შესახებ, კრებულში: გურამ ნაჭყებია – 75, საიუბილეო კრებული, თბ., 2016, 69-70.

¹¹³ Schaffstein F., Beulke W., Swoboda S., Jugendstrafrecht, Eine systematische Darstellung, 15 Aufl., Stuttgart, 2014, 171, §22 Rn. 457; Meier B. -D., Rössner D., Trüg G., Wulf R. (Hrsg.), Jugendgerichtsgesetz, 2 Aufl., Baden-Baden, 2014, 233, §17 Rn. 22; Schöch H., in: Meier B. -D., Rössner D., Schöch H., Jugendstrafrecht, 3 Aufl., München, 2013, 220-221, §11 II Rn. 12.

¹¹⁴ Meier B. -D., Rössner D., Trüg G., Wulf R. (Hrsg.), Jugendgerichtsgesetz, 2 Aufl., Baden-Baden, 2014, 234, §17 Rn. 24.

¹¹⁵ Meier B. -D., Rössner D., Trüg G., Wulf R. (Hrsg.), Jugendgerichtsgesetz, 2 Aufl., Baden-Baden, 2014, 234, §17 Rn. 25.

¹¹⁶ იქვე, 242, §18 Rn. 2.

ლებრივ ქმედებასთან დამნაშავის კავშირზე მიუთითებს¹¹⁷. განრიდებაზე უარის თქმისა და სასჯელის დანიშვნის დროს სათვალავში მიიღება სამართლებრივი სიკეთე, რომლის წინააღმდეგაც იქნა დანაშაული განხორციელებული¹¹⁸. ამაზე მიუთითებს ზემოთ ჩამოთვლილი დანაშაულებიც, რომელთა შემთხვევაში არასრულწლოვან დამნაშავეებს სასჯელი ენიშნებათ.

15. დასკვნა

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიღებით საქართველომ არასრულწლოვანთა მიმართ სისხლის სამართლის ლიბერალიზაციისკენ გადადგა ნაბიჯი. იგი, პირველ რიგში, გულისხმობს დასჯის ნაცვლად აღდგენითი მართლმსაჯულების ღონისძიებისთვის უპირატესობის მინიჭებას, რაც სისხლის სამართლის ჰუმანიზაციას წარმოადგენს. ასევე მნიშვნელოვანია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსში სასჯელის აღმზრდელობით ფუნქციაზე და რესოციალიზაცია-რეინტეგრაციის მიზანზე აქცენტის გაკეთება, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალი უფრო მეტად აღმზრდელობითი უნდა იყოს, ვიდრე დასჯითი, თუმცა ეს დარგი საბოლოოდ რჩება სისხლის სამართლის ერთ-ერთ განშტოებად, რომელიც რეპრესიას არ გამოორიცხავს, როცა შეუძლებელია სასჯელის მიზნების მიღწევა არასადასჯელო ღონისძიებებით.

მიუხედავად იმისა, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებით ბოლო დროს საქართველოში განხორციელებული რეფორმები არაერთი მიმართულებით შეიძლება შეფასდეს დადებითად, კანონმდებლობაში მაინც არსებობს ხარვეზები, რაც შემდგომ საკანონმდებლო მოწესრიგებას მოითხოვს. მაგალითად, ეს შეეხება არასრულწლოვნებთან მიმართებით კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის დანიშვნას, რაც კუმულაციურად მოითხოვს რამდენიმე პირობის არსებობას, ასევე, არასრულწლოვნების განრიდებასთან დაკავშირებულ საკანონმდებლო რეგულირებას, რომელიც არასრულწლოვნებს სრულწლოვნებთან შედარებით უფრო რთულ ვითარებაში აყენებს, აგრეთვე, საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტის გამოყენებას არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში, რაც წინააღმდეგობაში მოდის არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვის პრინციპთან.

ბიბლიოგრაფია:

1. აქუბარდია ი., განრიდების ინსტიტუტის სრულყოფის შესახებ, კრებულში: გურამ ნაჭყებია – 75, საიუბილეო კრებული, თბ., 2016, 61, 69-70.
2. გამყრელიძე ო., სისხლისსამართლებრივი სასჯელის ცნება, „გერმანულ-ქართული სისხლისსამართლებრივი ელექტრონული ჟურნალი“, № 1, 2016, 6-7.
3. გამყრელიძე ო., სისხლის სამართლის პრობლემები, III ტომი, თბ., 2013, 111-112.
4. გამყრელიძე ო., სასჯელი სამართლიანი და სასჯელი უსამართლო, „ცხოვრება და კანონი“, № 1, 2016, 3-8.
5. გოთუა ზ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, სასჯელი, თბ., 2001, 40.

¹¹⁷ Schöch H., in: Meier B-D., Rössner D., Schöch H., Jugendstrafrecht, 3 Aufl., München 2013, 220-221, §11 II, Rn. 12.

¹¹⁸ მჭედლიშვილი-ჭედრიხი ქ., სანქციები არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში გერმანიის კანონმდებლობის მიხედვით, კრებულში: ლეკვიშვილი მ., შალიკაშვილი მ. (რედ.), არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები, თბ., 2011, 244.

6. გოცირიძე ე., წიგნში: ტურავა პ. (რედ.), საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თავი მეორე. საქართველოს მოქალაქეობა. ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი, თბ., 2013, 125.
7. ვარძელაშვილი ს., სასჯელის მიზნები, თბ., 2016, 269-270.
8. თოდუა ნ., არასრულწლოვანთა სასჯელის დანიშვნის ზოგიერთი სადავო საკითხი, წიგნში: თოდუა ნ., ივანიძე მ. (რედ.), არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, თბ., 2017, 114-117, 121.
9. თუმანიშვილი გ., აღდგენითი (რესტორაციული) მართლმსაჯულება და მისი განვითარების პერსპექტივა საქართველოში, კრებულში: ტურავა მ. (რედ.), სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, სისხლის სამართლის სამეცნიერო სიმპოზიუმის კრებული, თბ., 2013, 258, 263.
10. ივანიძე მ., არასრულწლოვანი და მისი საუკეთესო ინტერესები, წიგნში: თოდუა ნ., ივანიძე მ. (რედ.), არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, თბ., 2017, 40.
11. იზორია ლ., თანამედროვე სახელმწიფო, თანამედროვე ადმინისტრაცია, თბ., 2009, 200.
12. კოპალეიშვილი მ., იწვევს თუ არა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 42-ე მუხლის მე-5¹ ნაწილის მოქმედება მშობლის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას, „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2013, 295-306.
13. კრისტი ნ., ტკივილის საზღვრები, სასჯელის როლი სასჯელალსრულების პოლიტიკაში, პირველი ქართული გამოცემა, ქართულ-ნორვეგიული კანონის უზენაესობის ასოციაცია, თბ., 2017, 13.
14. ლეკვეიშვილი მ., სასჯელის მიზნები და არასრულწლოვანთა სასჯელის დანიშვნის სპეციფიკა, კრებულში: ლეკვეიშვილი მ., შალიკაშვილი მ. (რედ.), არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები, თბ., 2011, 35.
15. მჭედლიშვილი-ჭედრიხი ქ., სანქციები არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში გერმანიის კანონმდებლობის მიხედვით, კრებულში: ლეკვეიშვილი მ., შალიკაშვილი მ. (რედ.), არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები, თბ., 2011, 243-244.
16. ნაჭყებია გ., დანაშაულისა და სასჯელის შინაგანი ერთიანობის პრობლემა, კრებულში: მზია ლეკვეიშვილი – 85, საიუბილეო კრებული, თბ., 2014, 19.
17. შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მე-2 გამოც., თბ., ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 76-77, 82, 91-92, 126, 127, 140-141.
18. შალიკაშვილი მ., შენიშვნები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსთან დაკავშირებით, „კრიმინოლოგიის ჟურნალი“, №1, 2016, 79, 83-84, 86.
19. შვაბე ი., გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები, ჩაჩანიძე ე. (თარგმ.), თბ., 2011, 373.
20. ჰამილტონი ქ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკანონმდებლო რეფორმის სახელმძღვანელო მითითებები, ქართული თარგმანი, ბავშვთა სამართლებრივი ცენტრი და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვთა ფონდი („იუნისეფი“), თბ., 2011, 34, 35, 101, 102, 104, 109.
21. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 24 ოქტომბრის № 1/4/592 გადაწყვეტილება.
22. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი, № 4, თბ., 2005, 46.
23. Albrecht P. -A., Spezialprävention angesichts neuer Tätergruppen, ZStW, 1985, 833.
24. Brunner R., Dölling D., Jugendgerichtsgesetz, Kommentar, 13 Aufl., Berlin, Boston, 2018, 185-186.

25. *Diemer H., Schatz H., Sonnen B. -R.*, Jugendgerichtsgesetz, 7 Aufl., Heidelberg, 2015, 157.
26. *Eisenberg U.*, Jugendgerichtsgesetz, 20 Aufl., München, 2018, 305, 318, 319, 1257.
27. *Jescheck H.-H., Weigend Th.*, Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil, 5 Aufl., Berlin, 1969, 65.
28. *Kaiser G., Schöch H., Kinzig J.*, Kriminologie, Jugendstrafrecht, Strafvollzug, 8 Aufl., München, 2015, 160.
29. *Kargl W.*, Friede durch Vergeltung, Über den Zusammenhang von Sache und Zweck im Strafbegriff, GA, 1998, 60-61.
30. *Laubenthal K., Baier H., Nestler N.*, Jugendstrafrecht, 2 Aufl., Heidelberg, 2010, 2, 3, 4.
31. *Meier B. -D.*, Strafrechtliche Sanktionen, 4 Aufl., Berlin, Heidelberg, 2015, 170.
32. *Meier B. -D., Rössner D., Trüg G., Wulf R.* (Hrsg.), Jugendgerichtsgesetz, 2 Aufl., Baden-Baden, 2014, 63, 64, 65, 92, 233, 234, 239, 242, 244, 245, 245-246, 248, 249, 250.
33. *Ostendorf H., Drenkhahn K.*, Jugendstrafrecht, 9 Aufl., Baden-Baden, 2017, 59, 60, 63, 64, 142, 143.
34. *Pawlik M.*, Person, Subjekt, Bürger, Zur Legitimation von Strafe, Berlin, 2004, 15.
35. *Roxin C.*, Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, 4 Aufl., München, 2006, 75, 88.
36. *Schaffstein F., Beulke W., Swoboda S.*, Jugendstrafrecht, Eine systematische Darstellung, 15 Aufl., Stuttgart, 2014, 165, 166-167, 170-171, 172, 173, 178, 179.
37. *Schöch*, in: *Meier B. -D., Rössner D., Schöch H.*, Jugendstrafrecht, 3 Aufl., München 2013, 215, 215-216, 217, 220-221, 224.
38. *Streng F.*, Jugendstrafrecht, 4 Aufl., Heidelberg, 2016, 9, 10, 121-122, 210, 207, 222, 222-223, 223-224, 225.
39. *Streng F.*, Der Erziehungsgedanke im Jugendstrafrecht, ZStW 1994, 72.
40. *Streng F.*, Schuld, Vergeltung, Generalprävention, ZStW, 1980, 639.
41. BGH GA, 1982, 554.
42. BGHSt, 15, 224, 226.
43. BGHSt, 16, 263.
44. BGHSt, 36, 42.
45. BGH NStZ, 2002, 207.
46. BGH StV, 1995, 584.
47. Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts (BVerfGE), 45 Band, 1978, 238-239.
48. NStZ, 1996, 496.
49. Strafverteidiger (StV), 1994, 599.
50. Strafverteidiger (StV), 2001, 178.
51. Strafverteidiger (StV), 2009, 93.
52. Strafverteidiger (StV), 2003, 222.